

**ДААТГАЛЫН КОМПАНИД МӨРДӨХ НЯГТЛАН
БОДОХ БҮРТГЭЛИЙН ДАНСНЫ
ҮЛГЭРЧИЛСЭН ЗААВАР**

А-1 Нийтлэг үндэслэл

1.1 Монгол Улсын нутаг дэвсгэр дээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа даатгалын компани нь энэхүү дансны үлгэрчилсэн зааврыг үндэслэн нягтлан бодох бүртгэл хөтөлж, санхүүгийн тайлан, тодруулгыг бэлтгэнэ.

1.2 Энэхүү үлгэрчилсэн заавар нь Санхүүгийн тайлагналын Олон Улсын Стандарт (цаашид СТОУС гэх), Монгол улсад мөрдөгдөж буй нягтлан бодох бүртгэлийн үндсэн зарчмууд дээр үндэслэсэн болно.

1.3 Энэхүү үлгэрчилсэн зааварт тулгуурлан даатгалын байгууллагууд дотооддоо СТОУС болон Монгол улсад мөрдөгдөж буй нягтлан бодох бүртгэлийн үндсэн зарчмуудад бүрэн нийцсэн нягтлан бодох бүртгэлийн бодлого, журам, дансны дэлгэрэнгүй жагсаалтыг боловсруулж мөрдөх шаардлагатай

1.4 Даатгалын байгууллагууд нь нягтлан бодох бүртгэлээ аккрузл сууриар хөтөлж, ажил гүйлгээг давхар бичилтийн хэлбэрээр бүртгэнэ.

1.5 Нягтлан бодох бүртгэлийн үзүүлэлтийн нэгж нь Монгол Улсын үндэсний мөнгөн тэмдэгт төгрөг, мөнгөөр илэрхийлэгдсэн байна.

1.6 Байгууллагын удирдлага нь нягтлан бодох бүртгэлийг удирдан зохион байгуулж, нягтлан бодох бүртгэл хөтлөлт, санхүүгийн тайлан бусад мэдээ баримтыг үнэн зөв гаргаж энэ талаар холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хариуцлага хүлээнэ.

А-2 Дансны нэгдсэн жагсаалт, дансныг кодчилох нэгдсэн аргачлал

Дансны нэгдсэн жагсаалт нь даатгалын байгууллагын үйл ажиллагааны онцлогийг бүрэн тусгасан, нягтлан бодох бүртгэлээр дамжуулан хүлээн авах мэдээллийн хэрэгцээг бүрэн

хангахуйц бүртгэлийн үйл ажиллагааг СТОУС-ийн жишгийн дагуу ангилсан дансны нэр болон дугаараас бүрдсэн системчилсэн жагсаалт байна.

Дансны дугаар хэдэн оронтой байх нь тухайн байгууллагын үйл ажиллагааны цар хүрээ, онцлог, удирдлагын мэдээллийн хэрэгцээнээс хамаарна.

Дансдыг кодчилах аргачлал нь улсын хэмжээнд нягтлан бодох бүртгэлийн мэдээллийн нэгдсэн систем бүрдүүлэх зорилгод нийцсэн байна.

Дансны жагсаалт нь балансын болон орлого зардлын тайлангийн дансдуудаас бүрдэнэ.

Балансын дансад хөрөнгө, өр төлбөр, хөрөнгийн эх үүсвэрийн дансдууд хамаарах бөгөөд эдгээр данс тайлангийн үеийн эцэст үлдэгдэлтэй байна.

Орлого, зардлын дансдууд нь тайлангийн үеийн эцэст орлого, зарлагын нэгдсэн дансанд хаагдана.

Дансны дугаар нь үйл ажиллагааны онцлог, бүртгэлийн ажиллагааг компьютерээр болон гар аргаар боловсруулж байгаагаас хамааран дөрөв, зургаа, найман оронтой байж болно.

Улсын хэмжээнд дансны дугаарын эхний хоёр орон нэг ижил кодтой байна.

Энэхүү үлгэрчилсэн зааварт нийцүүлэн үндсэн дансыг туслах дансанд хэрхэн ангилахыг байгууллагын нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын баримт бичгээр тодорхойлж, нягтлан бодох бүртгэлийн бодлогын баримт бичгийг удирдлагаар батлуулж мөрдөнө.

А. БАЛАНСЫН ДАНС

ДД	Дансы бүлэг , нэр	Дансны үндсэн код	Дэд ангилал	Дансны дэд ангилалд код өгөх чиглэл
1	Нэг. Хөрөнгө <i>Мөнгөн хөрөнгө</i> Кассад байгаа бэлэн мөнгө	10	01	Төгрөгийн болон валютын түүнчлэн кассын няравын нэрээр, мөнгөний зориулалтаар ангилна.
2	Банкинд байгаа мөнгө	11	01	Данс нээсэн банк тус бүрээр төгрөгийн, валютын гэж ангилна.
3	<i>Богино хугацаат хөрөнгө</i> <i>Оруулалт</i>	13	01	Хадгаламж, түргэн борлогдох үнэт цаасаар хийсэн хөрөнгө оруулалт зэрэг хөрөнгө оруулалтын төрлөөр ангилна.
4	<i>Авлагын данс</i> Дансны авлага	12	01	Гадаад, дотоодын худалдан авагчид, ажилчин албан хаагчдаас авах авлага,

	Бусад авлага			банкны хадгаламжийн хүүгийн авлага, найдваргүй авлагын хасагдуулга, ажилчин албан хаагчдад дараа тайлангаар олгосон урьдчилгаа гэх мэт авлагын төрлөөр ангилна
	<i>Бараа материал</i>			
5	Түүхий эд, материал	14	01	Түүхий эд, материалыг эд хариуцагч, нярав тус бүрээр ангилна.
6	Дуусаагүй үйлдвэрлэл	14	01	Бүтээгдэхүүн, үйлдвэрлэлийн нэр төрлөөр буюу шат дамжлага бүрээр ангилна.
7	Бэлэн бүтээгдэхүүн, бараа	15	01	Бэлэн бүтээгдэхүүн, барааны эд хариуцагч, нярав бүрээр ангилна.
8	Материал, сав баглаа, боодол	15		Эд хариуцагч тус бүрээр ангилна.
9	Түлш шатахуун	15		Хатуу, шингэн түлш болон эд хариуцагч бүрээр ангилна.
10	Сэлбэг хэрэгсэл	15		Сэлбэгийн төрөл, эд хариуцагч бүрээр ангилна.
11	Биологийн хөрөнгө	15		Мал, амьтад, ургамлын төрөлөөр болон арчлан хамгаалагч бүрээр ангилна.
12	Ажлын хувцас, бусад	15		Материалын төрөл, эд хариуцагч бүрээр ангилна.
	<i>Урьдчилж төлсөн зардал</i>			
13	Урьдчилж төлсөн зардал/тооцоо	18	01...	Урьдчилж төлсөн зардал, тооцоо болон тэдгээрийн төрлөөр ангилна.
	<i>Үндсэн хөрөнгө, түүний элэгдэл</i>			
14	Үндсэн хөрөнгө	20	01...	Үндсэн хөрөнгийг газар, үйлдвэрлэлийн болон барилга тоног төхөөрөмж, тавилга багаж хэрэгслэл, тээврийн хэрэгсэл гэх мэтээр ангилна.
15	Үндсэн хөрөнгийн элэгдэл	20	01...	Үндсэн хөрөнгийн ангилал тус бүрээр элэгдэл байгуулна.
16	Биет бус хөрөнгө	21	01...	Биет бус хөрөнгийн төрлөөр ангилна.
17	Хөрөнгө оруулалт	22	01...	Хөрөнгө оруулалтын төрлөөр ангилна.
	Хоёр. Өр төлбөр ба эзэмшигчдийн өмч			

<i>Өр төлбөрүүд</i>				
18	Дансны өглөг Бусад өглөг	31	01...	Бэлтгэн нийлүүлэгч байгууллага, нийгмийн даатгалын шимтгэл, цалингийн өглөг, төсөвт төлөх татварын өглөг гэх мэт өглөгийн төрлөөр ангилна.
19	Нөөц сангууд			Нөөц сангийн төрөл болон даатгалын хэлбэрээр ангилна
20	Урьдчилан төлөгдсөн орлого/Хураамжийн орлого/	32	01...	Даатгуулагчаас төлсөн хураамжийн орлогыг даатгалын хэлбэрээр ангилна.
21	Эзэмшигчдийн өмч	41	01...	Өөрийн хөрөнгийг энгийн болон давуу эрхтэй хувьцаа, нэмж төлөгдсөн капитал, хуримтлагдсан ашиг, тайлангийн үеийн ашиг, хандивласан болон дахин үнэлгээний данс гэх мэтээр ангилна

Б. ОРЛОГО, ЗАРДЛЫН ДАНС

	Нэг. Борлуулалтын орлого			
22	Орлогод тооцсон хураамжийн орлого	51	01...	Даатгалын хэлбэрээр ангилна.
23	Борлуулалтын хөнгөлөлт	52	01...	Борлуулалтын буцаалт, борлуулалтын хөнгөлөлт гэх мэт төрлөөр ангилна.
	Хоёр. Борлуулсан бүтээгдэхүүний өртөг			
24	Даатгалын нөхөн төлбөр	61	01...	Даатгалын нөхөн төлбөрийг даатгалын хэлбэрээр ангилна.
25	Удирдлагын зардал	70	01...	Удирдлагын ажиллагсдын цалин хөлс, шагнал ба хөнгөлөлтүүд, тэтгэвэр тусламж, томилолтын зардал, холбоо, ус гэрэл, халаалт, элэгдэл зэрэг зардлын зүйл тус бүрээр ангилна.

26	Борлуулалтын зардал	71	01...	Борлуулалтын ажиллагсдын цалин хөлс, шагнал ба хөнгөлөлтүүд, тэтгэвэр тусламж, томилолтын зардал, холбоо, ус гэрэл, халаалт, элэгдэл, маркетингийн зэрэг зардлын зүйл тус бүрээр ангилна.
27	Үндсэн бус үйл ажиллагааны ашиг (олз)	84	01...	Хүү ба хөнгөлөлтийн орлого, ногдол ашиг, валютын ханшийн зөрүүгийн ашиг, үндсэн хөрөнгө, бараа материал худалдан борлуулсны ашиг, орон сууц, гуанз сувилалын орлого зэрэг эх үүсвэр бүрээр ангилна.
28	Үндсэн бус үйл ажиллагааны алдагдал (гарз)	87	01...	Хүү ба хөнгөлөлтийн зардал, валютын ханшийн зөрүүгийн алдагдал, үндсэн хөрөнгө, бараа материал худалдан борлуулсны алдагдал, орон сууц, гуанз сувиллын алдагдал зэрэг эх үүсвэр бүрээр ангилна.
29	Орлогын албан татварын зардал	91	01...	Төлбөл зохих орлогын албан татварыг бүртгэнэ.
30	Орлого, зарлагын нэгдсэн данс	92		

БАЛАНСЫН ДАНСДУУД

Б.ХӨРӨНГӨ

1. Тодорхойлолт

Хөрөнгө гэж аж ахуйн нэгжийн өнгөрсөн үйл ажиллагааны үр дүнд бий болсон, ирээдүйд эдийн засгийн үр өгөөж өгөхөөр хүлээгдэж буй нөөцийг хэлнэ.

Хөрөнгийг эргэлтийн, эргэлтийн бус гэж ангилна.

Б.1.1.ЭРГЭЛТИЙН ХӨРӨНГӨ

Дараах хөрөнгийг эргэлтийн хөрөнгөнд хамааруулан ойлгоно. Үүнд:

- Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны циклийн хэвийн нөхцөлд ашиглахаар хүлээгдэж байгаа, эсхүл худалдан борлуулахаар эзэмшиж байгаа;
- Нэн түрүүнд борлуулах зорилгоор эзэмшиж байгаа;
- Тайлант өдрөөс хойш 12 сарын дотор хэрэгжихээр хүлээгдэж байгаа;

(г) Хөрөнгийн солилцоог хязгаарласнаас бусад тохиолдолд, тайлант өдрөөс хойш 12 сарын дотор өр төлбөрийг барагдуулахад ашиглах мөнгө болон мөнгөтэй адилтгах хөрөнгө.

Эргэлтийн хөрөнгийг санхүүгийн байдлын тайланд дараах байдлаар ангилан толилуулна. Үүнд:

1. Мөнгө ба түүнтэй адилтгах зүйлс
2. Дансны авлага
3. Татвар, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн авлага
4. Бусад авлага
5. Бусад санхүүгийн хөрөнгө
6. Орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөц сангийн давхар даатгагчид ногдох хэсэг
7. Бараа материал
8. Урьдчилж төлсөн зардал/тооцоо
9. Бусад эргэлтийн хөрөнгө
10. Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн бус хөрөнгө (борлуулах бүлэг хөрөнгө)

Б.1.1.1. Мөнгө, түүнтэй адилтгах хөрөнгө

1.Хамрах хүрээ

Касс болон банкны харилцах дансанд байгаа мөнгө, хугацаагүй хадгаламж, 3 сар хүртэлх хугацаагаар хязгаарласан тусгай зориулалт бүхий мөнгөн сан, үнэ цэнийг нь өөрчлөх өчүүхэн бага эрсдлийг мэдэрдэг, мөнгөний тодорхой дүнд чөлөөтэй хувирдаг, хөрвөх чадвар сайтай богино хугацаатай хөрөнгө оруулалт хамаарна.

2. Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Эдгээр хөрөнгийг нэрлэсэн үнээр нь бүртгэнэ. Гадаад валютыг нэр төрөл тус бүрээр нэрийн данс нээж Монголбанкнаас зарласан тухайн үеийн ханшаар тооцон төгрөгт хөрвүүлэн төгрөг, валютаар давхар бүртгэнэ. Гадаад валютын үлдэгдлийг Монголбанкнаас зарласан ханшаар тухай бүр тэгшитгэн тооцоо хийж гарсан зөрүүг тайлант хугацааны орлого, зарлагад хүлээн зөвшөөрнө.

3.Бүртгэл

Мөнгөн хөрөнгө нь гол төлөв аж ахуйн нэгж, байгууллагын бизнесийн үйл ажиллагаа (бараа бүтээгдэхүүний борлуулалт ба ажил үйлчилгээ) - наас орох орлого, төлбөрөөс бүрдэнэ.

Үүнийг :

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Борлуулалт (Авлага, Даатгалын хураамжийн орлого)

Банкнаас зээл авах болон бусад үйл ажиллагаанаас мөнгөн орлого орсон тохиолдолд :

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Холбогдох дансад

Мөнгөн зарлагын үндсэн хэлбэр нь бараа, материал худалдан авсан болон бусад байгууллага, хүмүүсээс авсан төрөл бүрийн үйлчилгээний төлбөр байна. Үүнийг :

Дт Хөрөнгө/ (Зардал)/ Дансны өглөг

Кт Мөнгөн хөрөнгө

Татвар цалин гэх мэт бусад мөнгөн зарлага гарсан тохиолдолд:

Дт Татварын өглөг/ Цалингийн өглөг/ бусад холбогдох дансад

Кт Мөнгөн хөрөнгө

Жижиг мөнгөн сан нь тухайн байгууллагын бага хэмжээний урсгал зардлын төлбөрийн гүйлгээг хийхэд зориулан нярав болон нягтлан бодогчоос өөр ажилтанд хариуцуулан байршуулсан бага хэмжээний мөнгө юм. Жижиг мөнгөн сангийн зориулалт болон доод хэмжээг тогтоох, байгуулах, зарцуулах, хянах ажиллагааг тухайн байгууллагын дотоод журмаар зохицуулна. Жижиг мөнгөн санг бэлэн мөнгөний дансад нэрийн дансаар бүртгэнэ. Анх байгуулсан сангийн хэмжээг өөрчлөх үед дараах журналын бичилт хийнэ:

Нөхөн дүүргэх жижиг мөнгөн санг байгуулахад:

Дт Жижиг мөнгөн сан

Кт Мөнгө

Уг санг нөхөн дүүргэх үед (зарлагын баримтуудыг үндэслэн чек бичсэн дүнгээр) :

Дт Холбогдох зардлын данс

Кт Мөнгө

Жижиг мөнгөн сан дах мөнгөний хэмжээ илүүдэлтэй /дутагдалтай байна/ гэж үзвэл дараах тохируулгын бичилтийг хийнэ:

Дт Мөнгө

Кт Жижиг мөнгөн сан

Жижиг мөнгөн сангаас зарлагын гүйлгээ гарах үед ямар нэгэн бичилт хийгдэхгүй. Жижиг мөнгөн санг нөхөн дүүргэхийн өмнө уг сангийн хяналтыг хариуцсан ажилтан сангийн зарцуулалтын тайланг анхан шатны баримттай тулгаж, зарцуулалт батлагдсан төсөв, журмын дагуу байгаа эсэхийг шалган баталгаажуулж, жижиг мөнгөн санд дүүргэлт хийх зөвшөөрөл олгоно.

Үүний дагуу жижиг мөнгөн сан хариуцсан ажилтан зарлагын баримтаа кассын няравт хүлээлгэн өгч, зарцуулсан хэмжээний мөнгийг кассаас авна.

Жижиг мөнгөн санг дүүргэж, касснаас зарлага гаргахад:

Дт Холбогдох зардал

Б.1.1.2 Дансны авлага

1.Хамрах хүрээ

Аж ахуйн нэгжийн үндсэн үйл ажиллагааны явцад борлуулсан бараа, бүтээгдэхүүн, үзүүлсэн ажил, үйлчилгээний төлөө худалдан авагч болон холбоотой талаас авах авлагын дүн орно. Салбар хоорондын тооцоогоор үүссэн өглөг, авлагыг салбар нэгж бүр дээр нэрийн данс нээж бүртгэнэ.

2. Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Дансны авлагыг цэвэр боломжит үнэ цэнээр буюу мөнгөөр хүлээн авахаар тооцоолж буй цэвэр дүнгээр нь санхүүгийн байдлын тайланд харуулна Өөрөөр хэлбэл, түүний нэрлэсэн үнээс найдваргүй авлагад байгуулсан хасагдуулга ба бусад заасан тохируулгыг хассан дүнгээр илэрхийлнэ.

Гадаад валютаар илэрхийлэгдсэн авлагыг балансын өдрийн Монгол банкны албан ханшаар хөрвүүлнэ.

3.Бүртгэл

а) Даатгалын хураамжийг хэсэгчлэн төлөхөөр гэрээ хийсэн тохиолдолд эхний төлбөр орж ирсэн үед үлдэх хэсгийг хүлээн зөвшөөрч бүртгэнэ.

Дт Даатгалын хураамжийн авлага

Кт Холбогдох даатгалын хураамжийн орлогын данс

б) Давхар даатгалын хураамжийн орлого орж ирэхээс өмнө давхар даатгагчид хураамжийн орлогыг урьдчилан шилжүүлбэл:

Дт Давхар даатгалын хураамжийн авлага

Кт Мөнгөн хөрөнгө

в) Авлага төлөгдөхөд :

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Давхар даатгалын хураамжийн авлага

г) “Борлуулалтын хөнгөлөлт”, “Борлуулалтын буцаалт”, “Үнийн бууралт” зэрэг нь Борлуулалтын дансны сөрөг тохируулах дансууд юм. Шүүхийн шийдвэрээр нэхэмжлэн авах боломжгүй болсон авлагын дүнгээр:

Дт Найдваргүй авлагын хасагдуулга

Кт Дансны авлага

д) Урьдчилан тооцоолсон найдваргүй авлагын хасагдуулгыг борлуулалтын орлогын, эсвэл нийт авлагын дүнгийн тодорхой хувиар бодож тооцоолох бөгөөд энэ хэмжээгээр:

Дт Найдваргүй авлагын зардал

Кт Найдваргүй авлагын хасагдуулга

е) Найдваргүй гэж урьдчилан тооцсон авлагаас бүрэн буюу хэсэгчлэн хүлээн авах боломжтой болсон үед тайлант үеийн эцэст найдваргүй авлагын хасагдуулгийн дансанд дараах залруулах бичилт хийнэ :

Дт Найдваргүй авлагын хасагдуулга

Кт Найдваргүй авлагын зардал

ё) Найдваргүй болсон авлагыг данснаас хасахдаа :

Дт Найдваргүй авлагын хасагдуулга

Кт Дансны авлага

ж) Найдваргүй авлагыг данснаас шууд хасвал :

Дт Найдваргүй авлагын зардал

Кт Дансны авлага

з) Гадаад валютаар үүссэн авлагыг гүйлгээ гарсан өдөр мөрдөж буй Монгол банкны (цаашид албан гэх) ханшаар төгрөгт хөрвүүлэн бүртгэлд тусгана. Төлбөр хүлээн авсан өдрийн валютын албан ханш нь гүйлгээ гарсан өдрийн ханшаас хэлбэлзсэн хэмжээгээр ханшийн зөрүү бий болно. Ханшийн зөрүү нь ашигтай буюу алдагдалтай гарна. Ханшийн зөрүүг :

Ашигтай бол :

Дт Авлага

Кт Гадаад валютын ханшийн зөрүүгийн ашиг

Алдагдалтай бол :

Дт Гадаад валютын ханшийн зөрүүгийн алдагдал

Кт Авлага

Мөн гадаад валютаар гарсан авлагын үлдэгдлийг санхүүгийн тайланд тайлан гарах үеийн албан ханшаар шилжүүлэх бөгөөд гарсан ашиг алдагдлыг бүртгэлд дээрхийн адилаар тусгана.

Б.1.1.3. Татвар, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн авлага

1. Хамрах хүрээ

Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар (ААНОАТ), нэмэгдсэн өртгийн албан татвар (НӨАТ), бусад татвар, төлбөр, хураамжийн болон нийгмийн даатгалын шимтгэлийн тайлант хугацааны эцсээрх илүү төлөгдсөн дүн орно.

2. Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Улирал ба жилийн эцэс дэх татвар, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн авлагын дүн нь татвар, нийгмийн даатгалын байгууллагын баталгаажуулсан дүнтэй тэнцүү байна.

4. Бүртгэл

Илүү төлсөн татварыг хөрөнгөөр хүлээн зөвшөөрч

Дт Татвар, нийгмийн даатгалын шимтгэлийн авлага

Кт Татвар, нийгмийн даатгалын өр

Б.1.1.4. Бусад авлага

1. Хамрах хүрээ

Бусад байгууллага, хувь хүн, холбоотой талд өгсөн нэг хүртэлх жилийн хугацаатай буюу үйл ажиллагааны нэг циклийн дотор эргэн төлөгдөх зээл, үндсэн үйл ажиллагаатай холбогдолгүй үүссэн бусад авлага хамаарна.

2. Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Дансны авлагыг цэвэр боломжит үнэ цэнээр буюу мөнгөөр хүлээн авахаар тооцоолж буй цэвэр дүнгээр нь санхүүгийн байдлын тайланд харуулна

3. Бүртгэл

Авлага үүссэн үед нь:

Дт Бусад авлага

Кт Мөнгөн хөрөнгө, бусад холбогдох данс

Авлага төлөгдсөн үед

Дт Мөнгөн хөрөнгө, бусад холбогдох данс

Кт Бусад авлага

Б.1.1.5. Бусад санхүүгийн хөрөнгө

1. Хамрах хүрээ

3 сараас нэг жилийн хугацаатай хадгаламж, богино хугацаат өрийн болон өмчийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалт хамаарна.

Хөрөнгө оруулалт гэж тайлант үед хийх төлбөрийн хэмжээнээс давсан буюу түр зуур чөлөөтэй байгаа мөнгөн хөрөнгийг ашиг олох зорилгоор зарцуулж буй үйл ажиллагааг хэлнэ. Зах зээлийн үнэлгээний зөрүү болон хүүнээс ашиг олох зорилгоор худалдан авсан түргэн борлогдох үнэт цаасыг Үнэт цаасаарх богино хугацаат хөрөнгө оруулалт гэнэ.

2. Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Санхүүгийн хөрөнгийг нягтлан бодох бүртгэлд тусгахад СТОУС 7 Санхүүгийн хэрэглүүр: Тодруулга, СТОУС 9 Санхүүгийн хэрэглүүр, НББОУС 32 Санхүүгийн хэрэглүүр: Толилуулга - ийг дагаж мөрдөнө.

3. Бүртгэл

1. Хадгаламж хэлбэрийн хөрөнгө оруулалтын бүртгэл:

Дт Хадгаламж

Кт Мөнгөн хөрөнгө

Хүүгийн орлого:

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Хүүгийн орлого (Бусад ашиг)

2. Худалдан авсан түргэн борлогдох үнэт цаасыг өртгөөр нь:

Дт Түргэн борлогдох үнэт цаас (Үнэт цаасны төрлөөр)

Кт Мөнгөн хөрөнгө

Ногдол ашиг, эсвэл хүүгийн орлогын дүнгээр:

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Ногдол ашиг, хүүгийн орлого (Бусад ашиг)

3. Түргэн борлогдох үнэт цаасыг худалдан борлуулснаас үүссэн ашиг /алдагдал/-ийн дүнгээр:

Дт Мөнгө

Кт Түргэн борлогдох үнэт цаас

Түргэн борлогдох үнэт цаасыг худалдан борлуулсны ашиг

Б-1.1.6. Орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөц сангийн давхар даатгагчид ногдох хэсэг

1. Хамрах хүрээ

СЗХ-ноос баталсан журмын дагуу орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөц сангийн давхар даатгагчид ногдох хэсгийг тодорхойлж санхүүгийн байдлын тайлангийн энэ хэсэгт харуулна.

2. Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Журмын дагуу тооцоолсон дүнгээр хэмжинэ.

3. Бүртгэл

Эцсийн үлдэглээс эхний үлдэгдэлийг хассан зөрүү нь нэмэх тэмдэгтэй бол

Дт Орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөц сангийн давхар даатгагчид ногдох хэсэг

Кт Орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөцийн давхар даатгагчид ногдох хэсгийн өөрчлөлт (+)

Эцсийн үлдэглээс эхний үлдэгдэлийг хассан зөрүү нь хасах тэмдэгтэй бол

Дт Орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөцийн давхар даатгагчид ногдох хэсгийн өөрчлөлт (-)

Кт Орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөц сангийн давхар даатгагчид ногдох хэсэг

Б-1.1.7. Даатгалын нөөцийн давхар даатгагчид ноогдох хэсэг

1. Хамрах хүрээ

СЗХ-ноос баталсан журмын дагуу Даатгалын нөөцийн давхар даатгагчид ноогдох хэсгийг тодорхойлж санхүүгийн байдлын тайлангийн энэ хэсэгт харуулна.

2. Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Журмын дагуу тооцоолсон дүнгээр хэмжинэ.

3. Бүртгэл

Даатгалын нөөцийн давхар даатгагчид ноогдох хэсгийн тайлангийн өдрөөр тооцоологдсон байвал зохих нөөцийн дүнгээс эхний үлдэгдэлийг хассан зөрүү нь нэмэх тэмдэгтэй бол

Дт Даатгалын нөөцийн давхар даатгагчид ноогдох хэсэг

Кт Даатгалын нөөцийн өөрчлөлтийн давхар даатгагчид ноогдох хэсгийн өөрчлөлт
Даатгалын нөөцийн давхар даатгагчид ноогдох хэсэгийн тайлангийн өдрөөр тооцоологдсон байвал зохих нөөцийн дүнгээс эхний үлдэгдэлийг хассан зөрүү нь хасах тэмдэгтэй бол

Дт Даатгалын нөөцийн өөрчлөлтийн давхар даатгагчид ноогдох хэсгийн өөрчлөлт

Кт Даатгалын нөөцийн давхар даатгагчид ноогдох хэсэг

Б-1.1.8. Бараа материал

1.Хамрах хүрээ

Бизнесийн хэвийн үйл ажиллагааны үед худалдан борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө, үйлдвэрлэлийн дамжлагад байгаа зүйлс болон үйлдвэрлэл, үйлчилгээнд хэрэглэгдэх материал, хангамжийн зүйлс хамаарна.

2.Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

НББОУС 2 Бараа материал - д заасны дагуу бараа материалыг өртөг⁷ болон цэвэр боломжит үнийн аль багаар нь үнэлнэ. Бараа материалын цэвэр боломжит үнийг тайлант үе бүрийн эцэст тооцно.

3.Бүртгэл

Бараа материалыг орлого болгосон өртгөөр :

Дт Бараа материал (Материалын холбогдох дансны дебетэд)

Кт Дансны өглөг/ Мөнгөн хөрөнгө

Бараа материалыг зарлага болгож буй хэмжээгээр :

Дт Үйлдвэрлэл Үйлчилгээний зардал

(Үйлдвэрлэл, үйлчилгээний нэгж тус бүрийн дансны дебетэд)

Кт Бараа материал

(Материалын холбогдох дансдын кредитээс)

Хэрэв бараа материалыг худалдах болон бусад зориулалтаар зарцуулбал :

Дт Мөнгөн хөрөнгө/ Авлага

Кт Бараа материал

Кт Бараа материал худалдан борлуулсны ашиг

Мөн Дт Бусад алдагдал

Кт Бараа материал

Б-1.1.9. Урьдчилж төлсөн зардал /тооцоо

1.Хамрах хүрээ

Тухайн тайлант хугацаанд хамааруулан зардал гэж зөвшөөрч бүртгэхээс өмнө төлбөрийг нь урьдчилж төлсөн зарлагыг (даатгалын төлөөлөгч, зуучлагчийн шимтгэл, түрээс г.м) санхүүгийн байдлын тайлангийн хөрөнгийн зүйл ангид хамааруулж, урьдчилж төлсөн зардал гэж бүртгэнэ. Ийм төрлийн зарлагыг дараагийн тайлант үеийн холбогдох зардалд нь шингээнэ.

Бараа материал, бусад зүйлсийг худалдан авахаар төлсөн урьдчилгааг урьдчилж төлсөн тооцоонд хамааруулна.

2.Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөл

Төлөгдсөн хэмжээгээр урьдчилж төлсөн зардал тооцоо илэрхийлэгдэнэ.

3.Бүртгэл

Зуучлагч, төлөөлөгчид төлсөн урьдчилгаа ба урьдчилан гарсан зардлыг :

Дт Урьдчилж төлсөн даатгалын гэрээний зардал, төлбөрүүд

Кт Мөнгөн хөрөнгө

Зуучлагч, төлөөлөгчид төлсөн урьдчилгаа ба урьдчилж гарсан зардлын тухайн тайлангийн үед ногдох хэмжээгээр :

Дт Бараа материал / Үйлдвэрлэлийн ба ерөнхий зардал

Кт Урьдчилж төлсөн даатгалын гэрээний зардал, төлбөрүүд

Б-1.1.10. Бусад эргэлтийн хөрөнгө

1. Хамрах хүрээ

Дээр тусгайлан толилуулснаас бусад эргэлтийн хөрөнгө (тухайлбал, эргэлтийн биологийн хөрөнгө) хамаарна.

2. Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Өртгөөр нь хүлээн зөвшөөрнө

3. Бүртгэл

Хөрөнгө худалдан авбал:

Дт Бусад эргэлтийн хөрөнгө

Кт Мөнгө/Өглөг

Бусад эргэлтийн хөрөнгийг зарцуулах, худалдах үед

Дт Мөнгө/Авлага/ үйлдвэрлэлийн ба ерөнхий зардал

Кт Бусад эргэлтийн хөрөнгө

Б-1.1.11. Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн бус хөрөнгө (борлуулах бүлэг хөрөнгө)

1.Хамрах хүрээ

Эргэлтийн бус хөрөнгө (эсвэл борлуулах бүлэг хөрөнгө) - ийн дансны үнийг үргэлжлүүлэн ашиглах замаар биш борлуулах замаар нөхөн олж авах бол уг хөрөнгө (эсвэл борлуулах бүлэг хөрөнгө) - ийг “Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгө” гэж ангилна. Энэхүү хөрөнгө (эсвэл борлуулах бүлэг хөрөнгө) - ийг СТОУС 5 Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн бус хөрөнгө ба зогсоосон үйл ажиллагаа - д заасны дагуу бүртгэнэ.

2.Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн бус хөрөнгө (борлуулах бүлэг хөрөнгө)-ийг бүртгэлийн дүн ба борлуулалтын зардлыг хассан бодит үнэ цэнэ хоёрын аль багаар нь бүртгэнэ. Энэ бүлэгт багтсан хөрөнгийг элэгдүүлэхгүй.

3.Бүртгэл

1. Эргэлтийн бус хөрөнгийн ангилал өөрчлөгдөн БЗЭБЭБХ-ийн ангилалд шилжсэн үед
Дт БЗЭБЭБХ

Кт Эргэлтийн бус хөрөнгө

2. Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн бус хөрөнгө (борлуулах бүлэг хөрөнгө)-ийн дүнг бодит үнэ цэнээс борлуулалтын зардлыг хассан дүн хүртэл бууруулсан бол

Дт Борлуулалтын зардал

Кт БЗЭБЭБХ

2.Хөрөнгийн бодит үнэ цэнээс борлуулалтын зардлыг хассан дүн дараагийн тайлант хугацаанд өссөн бол олзоор хүлээн зөвшөөрнө

Дт БЗЭБЭБХ

Кт Үнэ цэнийн бууралтын нөхөлт

Б-2.ЭРГЭЛТИЙН БУС ХӨРӨНГӨ

Санхүүгийн байдлын тайланд эргэлтийн бус хөрөнгийг дараах байдлаар ангилан толилуулна.

Үүнд:

1.Үндсэн хөрөнгө

2.Биет бус хөрөнгө

4.Урт хугацаат хөрөнгө оруулалт

6.Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

7.Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө

8.Бусад эргэлтийн бус хөрөнгө

Б-2.1. Үндсэн хөрөнгө

1.Хамрах хүрээ

Нэгээс дээш тайлант хугацаанд үйлдвэрлэл, борлуулалт, үйлчилгээ, бусдад түрээслүүлэх эсхүл захиргааны зориулалтаар ашиглаж байгаа биет хөрөнгө үндсэн хөрөнгөнд хамаарна.

2.Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Үндсэн хөрөнгийг санхүүгийн байдлын тайланд хуримтлагдсан элэгдэл, хуримтлагдсан үнэ цэнийн бууралтыг хассан дансны цэвэр дүнгээр нь толилуулна. НББОУС 16 Үндсэн хөрөнгө - д заасны дагуу үндсэн хөрөнгийг анхны удаа өртгөөр нь, дараагийн тайлант үед өртгийн загвар эсхүл дахин үнэлгээний загварын аль нэгийг ашиглан бүртгэнэ.

3.Бүртгэл

А. Худалдан авсан үндсэн хөрөнгийг бүртгэх

Үндсэн хөрөнгийг мөнгөөр буюу дараа тооцоогоор худалдан авах үед :

Дт Үндсэн хөрөнгө

Кт Мөнгөн хөрөнгө/ Дансны өглөг

Бүтээн босгох ажлыг санхүүжүүлэх зорилгоор авсан зээлийн тухайн ажил эхлэхээс дуусах хүртэл хугацаанд гарсан хүүгийн зардлыг капиталжуулж уг хөрөнгийн өртөгт оруулж тооцно.

Б. Үндсэн хөрөнгийн солилцоог бүртгэх

Үндсэн хөрөнгийг хооронд нь солилцох гүйлгээг нягтлан бодох бүртгэлд тусгахдаа өгч байгаа болон авч байгаа хөрөнгийн аль тодорхой байгаа зах зээлийн үнэ дээр үндэслэдэг. Өөр төрлийн хөрөнгийг солилцож буй үед олз, гарзын аль алинийг нь хүлээн зөвшөөрнө. Харин ижил төрлийн хөрөнгө солилцож буй үед зөвхөн гарзыг хүлээн зөвшөөрч бүртгэх ба олзыг бүртгэхгүй.

Өөр төрлийн хөрөнгийг солилцох

Дт Үндсэн хөрөнгө/шинэ/

Дт Үндсэн хөрөнгө/хуучин/ийн хуримтлагдсан элэгдэл

Кт Үндсэн хөрөнгө/хуучин/

Кт Мөнгө

Кт Үндсэн хөрөнгө солилцсоны олз

Ижил төрлийн хөрөнгийг солилцохдоо олзыг бус гарзыг бүртгэдэг.

Дт Үндсэн хөрөнгө-шинэ

Дт Үндсэн хөрөнгийн хуримтлагдсан элэгдэл

Дт Үндсэн хөрөнгө солилцсоны гарз

Кт Үндсэн хөрөнгө-хуучин

Харин ижил төрлийн хөрөнгийг солилцохдоо олзыг хүлээн зөвшөөрдөггүй боловч солилцоонд бэлэн мөнгө оролцсон үед олзын тодорхой хэсгийг зөвшөөрч бүртгэдэг.

Дт Үндсэн хөрөнгө - шинэ

Дт Үндсэн хөрөнгийн хуримтлагдсан элэгдэл

Кт Үндсэн хөрөнгө - хуучин

Кт Үндсэн хөрөнгө солилцсоны олз

В. Үндсэн хөрөнгийн элэгдлийн бүртгэл

Дт Үндсэн хөрөнгийн элэгдлийн зардал

Кт Хуримтлагдсан элэгдэл

Г. Үндсэн хөрөнгө ашиглалтаас хасах

Үндсэн хөрөнгийг гадагш худалдах, шилжүүлэх, актлаж устгах үед түүний өртгийг үндсэн хөрөнгийн данснаас хасах ба хуримтлагдсан элэгдлийн данс хаагдсан байна.

Хуримтлагдсан элэгдлээрээ анхны өртгөө бүрэн нөхсөн үндсэн хөрөнгийн дансны бичилт нь :

Дт Хуримтлагдсан элэгдэл

Кт Үндсэн хөрөнгө

Үндсэн хөрөнгийг худалдсан үнэ нь түүний дансны үнээс (дансны үнэ=анхны өртөг-хуримтлагдсан элэгдэл) их байвал үндсэн хөрөнгө худалдсаны олз, бага байвал гарзыг хүлээн зөвшөөрч бүртгэнэ. Үндсэн хөрөнгийг дансны үлдэгдэл өртгөөс нь илүү үнээр борлуулсан бол:

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Дт Хуримтлагдсан элэгдэл

Кт Үндсэн хөрөнгө

Кт Үндсэн хөрөнгө борлуулсны ашиг (олз)

Үндсэн хөрөнгийг дансны үлдэгдэл өртгөөс нь доогуур үнээр борлуулсан бол:

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Дт Хуримтлагдсан элэгдэл

Дт Үндсэн хөрөнгө борлуулсны алдагдал (гарз)

Кт Үндсэн хөрөнгө

Харин бүрэн элэгдэхээс нь өмнө данснаас хасвал үндсэн хөрөнгийг данснаас хассаны гарзыг бүртгэх шаардлагатай.

Дт Хуримтлагдсан элэгдэл

Дт Үндсэн хөрөнгийг данснаас хассаны гарз

Кт Үндсэн хөрөнгө

Д. Бэлэг, хандиваар олж бэлтгэх, бусдид бэлэглэх, хандивлах

Бэлэг, хандивын хөрөнгийг бүртгэхдээ хөрөнгийн зах зээлийн үнийг ашигладаг.

Хандиваар авсан хөрөнгийг зах зээлийн үнээр нь Хандивласан капитал (Нэмж төлөгдсөн капиталын данс) дансанд бүртгэнэ.

Дт Үндсэн хөрөнгө

Кт Хандивласан капитал

Мөнгөн бус хөрөнгийг бусдад хандивласан бол уг хөрөнгийн зах зээлийн үнээр бүртгэнэ. Хөрөнгийн зах зээлийн ба дансны үнэ зөрүүтэй бол олз, гарзыг хүлээн зөвшөөрнө.

- Дт Хандивын зардал
- Кт Үндсэн хөрөнгө
- Кт Үндсэн хөрөнгийг данснаас хассаны олз

Эсвэл

- Дт Хандивын зардал
- Дт Үндсэн хөрөнгийг данснаас хассаны гарз
- Кт Үндсэн хөрөнгө

Хандивын зардлыг орлогын тайлангийн бусад орлого, зардал хэсэгт тусгана

Е. Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээ

Үндсэн хөрөнгийг анх хүлээн зөвшөөрсний дараа дахин үнэлгээ хийсэн бол түүнийг дахин үнэлсэн дүнгээр тайлагнана.

1. Үндсэн хөрөнгийг дахин үнэлсэн үед түүний хуримтлагдсан элэгдлийг дараах аргуудын аль нэгээр нь тооцно .

а) Хуримтлагдсан элэгдлийг дансны үнийн өөрчлөлттэй хувь тэнцүүлж дахин тооцох бөгөөд балансад хөрөнгийг тайлагнах нийт дүн нь дахин үнэлсэн дүнтэй тэнцүү байна.

- Дт Үндсэн хөрөнгө
- Кт Хуримтлагдсан элэгдэл
- Кт Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл

б) Нийт дансны үнээс хуримтлагдсан элэгдлийг хассан цэвэр дүнг дахин үнэлэгдсэн дүн хүртэл дахин тайлагнаана.

- Дт Үндсэн хөрөнгө
- Кт Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл

2. Дахин үнэлгээний үр дүнд хөрөнгийн дансны үнэ өссөн бол уг өсөлтийг бусад орлогоор хүлээн зөвшөөрч эздийн өмчийн дор дахин үнэлгээний нэмэгдэл дансанд хуримтлуулан бүртгэнэ. Хэрэв өмнөх тайлант хугацаанд ижил хөрөнгийн хувьд дахин үнэлгээний бууралт гарсныг гарзаар бүртгэсэн бол тухайн тайлант хугацааны үнэ цэнийн өсөлтийг тайлант хугацааны олзоор хүлээн зөвшөөрнө.

Өмнөх тайлант үеийн үнэ цэнийн бууралт:

- Дт Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний гарз
- Кт Үндсэн хөрөнгө

Тухайн тайлант үеийн үнэ цэнийн өсөлт:

- Дт Үндсэн хөрөнгө
- Кт Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний олз
- Кт Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл

3. Дахин үнэлэгдсэн хөрөнгийг данснаас хасах, устгах, элэгдлээрээ өртгөө бүрэн нөхсөн үед Дахин үнэлгээний нэмэгдлийг Хуримтлагдсан ашиг руу шилжүүлнэ.

Дт Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл

Кт Хуримтлагдсан ашиг

Б-2.2.Биет бус хөрөнгө

1.Хамрах хүрээ

Биет бус хөрөнгө гэж биет шинж чанаргүй, тодорхойлж болохуйц, мөнгөн бус хөрөнгийг хэлнэ. Биет бус хөрөнгийг дараах байдлаар ангилна. Үүнд:

(а) Зохиогчийн эрх;

(б) Компьютерийн програм хангамж: Програм хангамж, мэдээллийн сан;

(в) Патент;

(г) Барааны тэмдэг;

(д) Гусгай зөвшөөрөл: Тодорхой үйлдвэрлэл, үйлчилгээ, ашигт малтмалын хайгуулын болон ашиглалтын чиглэлээр үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл;

(е) Газар эзэмших эрх;

(ж) Бусад биет бус хөрөнгө: Барилгын зураг, төсвийн ажил, техник эдийн засгийн үндэслэл боловсруулах ажлын зардал, хөгжүүлэлтийн зардал.

2.Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Санхүүгийн байдлын тайланд биет бус хөрөнгийг хуримтлагдсан хорогдол, хуримтлагдсан үнэ цэнийн бууралтыг хассан дансны цэвэр дүнгээр нь толилуулна.

Биет бус хөрөнгийг анхны удаа өртгөөр нь, дараагийн тайлант үед өртгийн загвар эсхүл дахин үнэлгээний загварын аль нэгийг нь ашиглан бүртгэнэ.

НББОУС 38 Биет бус хөрөнгө - д заасны дагуу биет бус хөрөнгийн дахин үнэлсэн дүн нь дараагийн тайлант үеийн хуримтлагдсан хорогдол ба хуримтлагдсан үнэ цэнийн бууралтын гарзыг хассан дүн байна.

3.Бүртгэл

Биет бус хөрөнгийг орлого болгох үед анхны өртгөөр нь :

Дт Биет бус хөрөнгө нэр төрлөөр нь

Кт Мөнгөн хөрөнгө / Дансны өглөг

Тодорхой ашиглалтын хугацаатай биет бус хөрөнгийг түүний ашиглалтын хугацаанд хорогдуулна. Биет бус хөрөнгөнөөс аж ахуйн нэгж хэдий хугацаанд өгөөж хүртэх нь тодорхойгүй байх үед ашиглалтын хугацаа тодорхойгүй биет бус хөрөнгө гэж үзнэ. Тодорхойгүй ашиглалтын хугацаатай биет бус хөрөнгийг хорогдуулахгүй. Харин жил бүрийн

эцэст түүний үнэ цэнэ буурсан эсэхийг шалгаж НББОУС 36 *Хөрөнгийн үнэ цэнийн бууралтад* нийцүүлэн бүртгэнэ.

Биет бус хөрөнгийн тайлангийн үед ногдох элэгдлийн зардлын дүнгээр :

Дт Элэгдлийн зардал

Кт Биет бус хөрөнгө

Биет бус хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдлийг:

Дт Биет бус хөрөнгө нэр төрлөөр нь

Кт Дахин үнэлгээний нэмэгдэл

Биет бус хөрөнгийг хасах үед:

Дт Мөнгөн хөрөнгө / Дансны авлага

Кт Биет бус хөрөнгө нэр төрлөөр нь

Дт Дахин үнэлгээний нэмэгдэл :

Кт Хуримтлагдсан ашиг

Биет бус хөрөнгийг хасах үеийн ашиг алдагдлыг хүлээн зөвшөөрнө

Б-2.3 Урт хугацаат хөрөнгө оруулалт

1.Хамрах хүрээ

Урт хугацаат хөрөнгө оруулалтыг НББОУС 28 Хараат компани дахь хөрөнгө оруулалт, НББОУС 31 Хамтарсан үйлдвэр дэх хувь оролцоо, НББОУС 32 Санхүүгийн хэрэглүүр: Толилуулга, НББОУС 39 Санхүүгийн хэрэглүүр: Хүлээн зөвшөөрөлт ба хэмжилт, СТОУС 7 Санхүүгийн хэрэглүүр: Тодруулга, СТОУС 9 Санхүүгийн хэрэглүүр - ийн дагуу бүртгэж, тусдаа санхүүгийн тайланд НББОУС 27 Нэгтгэсэн болон тусдаа санхүүгийн тайлан - ийн дагуу толилуулна.

2.Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Урт хугацаат хөрөнгө оруулалтыг ихэвчлэн олж бэлтгэсэн өртгөөр нь дансанд бүртгэдэг. Урт хугацаат хөрөнгө оруулалтын зах зээлийн үнэ цэнэ буурч байгаа тохиолдолд үнийн бууралтыг хөрөнгө оруулалт тус бүрээр тодорхойлж, балансад хүлээн зөвшөөрч тусгадаг. Урт хугацаат хөрөнгө оруулалтыг хөрөнгө оруулалт бүрээр нь тооцохыг шаарддаг.

1.Хувьцаагаар хийсэн хөрөнгө оруулалтыг :

а. Нэгтгэх арга (50-аас дээш хувийн эзэмшил)- Санхүүжүүлж байгаа компанийхаа саналын эрхтэй хувьцааны 50- иас дээш хувийг эзэмшсэнээр санхүүжүүлэгч нь санхүүжигчийг хяналтандаа авч байгаа тул нэгтгэх аргыг хэрэглэнэ.

б. *Капиталын арга (20-50 хүртэлх хувийн эзэмшил)*- Санхүүжүүлж байгаа компанийхаа саналын эрхтэй хувьцааны 20-50 хүртэлх хувийг эзэмшвэл санхүүжүүлэгч нь хяналт тавих боломжгүй боловч санхүүжигчийнхаа санхүүгийн болон үйл ажиллагааны үндсэн бодлогод мэдэгдэхүйц нөлөө үзүүлэх тул өмчийн буюу капиталын аргыг хэрэглэнэ.

в. *Өртгийн арга (20 хүртэлх хувийн эзэмшил)*- Санхүүжүүлж байгаа компанийхаа саналын эрхтэй хувьцааны 20 хүртэлх хувийг эзэмшвэл санхүүжүүлэгч нь санхүүжигчийнхаа болон үйл ажиллагааны үндсэн бодлогод мэдэгдэхүйц нөлөө үзүүлж чадахгүй бөгөөд энэ үед хөрөнгө оруулалтыг өртгийн болон бодит үнэ цэнийн гэсэн аргуудаас сонгон бүртгэнэ.

2.Өрийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалтыг:

Өрийн үнэт цаасаарх урт хугацаат хөрөнгө оруулалтыг хөнгөлөлт буюу урамшууллын хорогдуулгаар тохируулсан өртгөөр тайлагнана.

3.Тодорхой зорилтыг хэрэгжүүлэхийн тулд мөнгө ба бусад хөрөнгийг нөөцөлснөөр бий болгосон урт хугацаат санг:

Тодорхой зорилтыг хэрэгжүүлэхийн тулд мөнгө ба бусад хөрөнгийг нөөцөлснөөр бий болгосон урт хугацаат санг мөнгөний дүн дээр сан дахь үнэт цаас ба бусад хөрөнгийн өртгийг нэмсэнээр бүртгэнэ.

4.Үл хөдлөх хөрөнгө ба бусад орлого бий болгох хөрөнгөөр хийгдсэн хөрөнгө оруулалтыг:

Үл хөдлөх хөрөнгө ба бусад орлого бий болгох хөрөнгөөр хийгдсэн хөрөнгө оруулалтыг өртөг ба бусад хөрөнгийн адил зохист байдлаар элэгдүүлсэн дүнгээр бүртгэдэг. Нөхөрлөл ба хамтарсан үйлдвэр дэх оролцоо, итгэмжлэл ба хөрөнгийн хувь оролцоог капиталаар бүртгэнэ.

3.Бүртгэл

1.Хувьцаагаар хийсэн хөрөнгө оруулалтын бүртгэл:

а.Өртгийн арга

Худалдан авсан өмчийн үнэт цаасаарх хөрөнгө оруулалтыг худалдан авсан үнээр нь :

Дт Хувьцаагаарх хөрөнгө оруулалт

Кт Мөнгө

Санхүүжүүлэгчээс мөнгөн ногдол ашиг хүлээн авсан үед :

Дт Мөнгө

Кт Хувьцаагаарх хөрөнгө оруулалт

б.Капиталын арга

Энэ нь хөрөнгө оруулалтын дансны үнэ нь санхүүжүүлэгчийн эзэмшиж буй хувьцааны хэмжээтэй шууд хамааралтайгаар санхүүжигчийн ашгийн хэмжээгээр өсөх бөгөөд санхүүжигчээс санхүүжүүлэгч нь хүлээн авсан ногдол ашгийн хэмжээгээр хөрөнгө оруулалтаа багасгадаг арга юм. Санхүүжигч компани ашигтай ажиллавал цэвэр хөрөнгө

нэмэгдэх бөгөөд зарласан ногдол ашиг болон алдагдлын дүнгээр цэвэр хөрөнгө нь хорогдоно. Иймээс энэхүү өөрчлөлтийг санхүүжүүлэгч нь өөрийн хөрөнгө оруулалтын дансандаа тусгана.

Санхүүжигч компанийн цэвэр ашигт эзлэх хувийн жингийн дүнгээр :

Дт Хөрөнгө оруулалт

Кт Хөрөнгө оруулалтын орлого

Санхүүжигч компанийн цэвэр алдагдалд эзлэх хувийн жингийн дүнгээр :

Дт Хөрөнгө оруулалтын алдагдал

Кт Хөрөнгө оруулалт

Санхүүжигч компаниас хүлээн авсан ногдол ашгийн дүнгээр :

Дт Мөнгө/ Ногдол ашгийн авлага

Кт Хөрөнгө оруулалт

Үнэт цаасыг худалдахад:

Дт Мөнгөн хөрөнгийн холбогдох данс

Кт Үнэт цаас борлуулсан орлого

Борлуулсан үнэт цаасны өртгийг:

Дт Борлуулсан үнэт цаасны өртөг/ орлого зарлагын нэгдсэн данс/

Кт Хувьцаагаарх хөрөнгө оруулалт

Тайлант хугацааны эцэст үнэт цаасны үлдэгдлээ бодит үнэ цэнээр үнэлж өртөг бодит үнэ цэнийн зөрүүгээр хэрэгжээгүй олз гарзыг тодорхойлон тохируулга бичилт хийнэ

Бодит үнэ цэнийн аргаар бүртгэвэл:

Бодит үнэ цэнэ өртгөөс бага бол:

Дт Үнэлгээний хэрэгжээгүй гарз

Кт Үнэт цаасны бодит үнэ цэнийн тохируулга

Бодит үнэ цэнэ өртгөөс их бол:

Дт Үнэт цаасны бодит үнэ цэнийн тохируулга

Кт Үнэлгээний хэрэгжээгүй олз

Дансны үнээс илүү гарсан санхүүжигчийн алдагдал.

Санхүүжүүлэгчийн хувьцааны эзэмшилд ногдох санхүүжигчийн алдагдал нь хөрөнгө оруулалтын бүртгэлийн үнээс их болбол :

1. Санхүүжүүлэгч нь капиталын аргыг ашиглахаа больж, нэмэлт алдагдлыг хүлээн зөвшөөрөхгүй байж болно.

2. Алдагдал нь хөрөнгө оруулалтын дүнгээр хязгаарлагдаагүй (ирээдүйд санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх баталгаатай бол) бөгөөд цаашид нэн удахгүй санхүүжигчийн үйл ажиллагаа ашигтай байхаар бол нэмэлт алдагдлыг санхүүжүүлэгч нь хүлээн зөвшөөрч болно.

2. Бондоор хийсэн хөрөнгө оруулалтын бүртгэл

Худалдан авсан бондын хөрөнгө оруулалтыг худалдан авсан үнээр нь :

Дт Бондоорх хөрөнгө оруулалт

Кт Мөнгө

Эсвэл бондын хөнгөлөлт (урамшуулал)-ыг тусад нь тооцсон бол бондын нэрлэсэн үнээр :

Дт Бондоорх хөрөнгө оруулалт

Кт Мөнгө

Кт Бондын хөнгөлөлт

Эсвэл

Дт Бондоорх хөрөнгө оруулалт

Дт Бондын урамшуулал

Кт Мөнгө

Хүү төлөгдөх хугацааны дундуур худалдан авсан бондын хуримтлагдсан хүүг нэмж төлөхөөр тооцсон бол:

Дт Бондоорх хөрөнгө оруулалт

Дт Хүүгийн авлага

Кт Мөнгө

Эсвэл

Дт Бондоорх хөрөнгө оруулалт

Дт Хүүгийн авлага

Кт Мөнгө

Кт Бондоорх хөрөнгө оруулалтын хөнгөлөлт

Бондын урамшуулал болон хөнгөлөлтийг элэгдүүлсэн (хуваарилсан) дүнгээр:

Дт Мөнгө

Дт Бондоорх хөрөнгө оруулалтын хөнгөлөлт

Кт Хүүгийн орлого

Эсвэл

Дт Мөнгө

Дт Бондоорх хөрөнгө оруулалт

Кт Хүүгийн орлого

Б.2-5.Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

Хойшлогдсон татварын хөрөнгөнд хасагдах түр зөрүү болон ашиглагдаагүй татварын алдагдлыг дараагийн үе рүү шилжүүлэхтэй холбоотойгоор ирээдүйн тайлант үед нөхөгдөх орлогын албан татварын дүн хамаарна.

2.Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Хойшлогдсон татварын хөрөнгийг НББОУС 12 Орлогын албан татвар - ын дагуу тооцож бүртгэнэ.

3.Бүртгэл

1.Хасагдах түр зөрүү үүссэн үед:

Дт Орлогын албан татварын зардал

Дт Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

Кт Орлогын албан татварын өглөг

2.Хойшлогдсон татварын хөрөнгийг буцаах үед

Дт Орлогын албан татварын зардал

Кт Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

3.Алдагдлыг шилжүүлэх бүртгэл

Алдагдлыг шилжүүлэх бүртгэл нь татварын нөлөөллөөрөө хойшлогдсон татварын хөрөнгийг үүсгэнэ.

Дт Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

Кт Шилжүүлэгдэх орлогын албан татвар

4.Шилжүүлэгдэх алдагдлыг бүртгэх

Дт Орлогын албан татварын өглөг

Дт Шилжүүлэгдэх орлогын албан татвар

Кт Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

Кт Мөнгөн хөрөнгө

5.Шилжигдээгүй орлогын албан татварыг хаах

Дт Шилжигдээгүй орлогын албан татвар

Кт Хойшлогдсон татварын хөрөнгө

Б-2.6. Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө

1.Хамрах хүрээ

Хөрөнгийн үнийг өсгөх, түрээсийн орлого олох эсхүл аль алиных нь зорилгоор эзэмшиж буй хөрөнгийг хамруулна.

2.Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

НББОУС 40 Хөрөнгө оруулалтын зориулалттай үл хөдлөх хөрөнгө - д заасны дагуу уг хөрөнгийг анхны удаа өртгөөр нь, дараагийн тайлант үед бодит үнэ цэнэ эсхүл өртгөөр нь бүртгэнэ.

3.Бүртгэл

ХОЗҮХХ-ийн анхны удаагийн хүлээн зөвшөөрөлт

Дт ХОЗҮХХ

Кт Мөнгөн хөрөнгө

ХОЗҮХХ-ийн бодит үнэ цэнийн өөрчлөлтөөс үүссэн олз гарзыг үүссэн цаг хугацаанд нь олз гарзаар хүлээн зөвшөөрнө.

Дт ХОЗҮХХ

Кт ХОЗҮХХ-ийн үнэлгээний олз

Дт ХОЗҮХХ-ийн үнэлгээний гарз

Кт ХОЗҮХХ

Б.2.7.Бусад эргэлтийн бус хөрөнгө

Энэ хэсэгт дээр тусгайлан толилуулснаас бусад эргэлтийн бус хөрөнгийг хамруулна. Тухайлбал, аж ахуйн нэгжийн урт хугацаат зээлийн авлага болон бусад нэг жилээс дээш хугацаанд цуглуулах урт хугацаат авлагыг энэ хэсэгт толилуулна.

В.ӨР ТӨЛБӨР, ЭЗЭМШИГЧИЙН ӨМЧ

В.1.ӨР ТӨЛБӨР

1.Хамрах хүрээ

Өр төлбөр гэж компанийн үйл ажиллагаагаар бий болсон бусдын өмнө хүлээсэн эдийн засгийн үүрэг, хариуцлага юм.

Өр төлбөрийг үүссэн хугацаагаар нь богино хугацаат, урт хугацаат өр төлбөр гэж ангилна.

2.Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Санхүүгийн бусад эх үүсвэрийн өглөгийг компани эргүүлж төлөх дүнгээр санхүүгийн тайланд бүртгэнэ. Холбогдох хөрөнгө, зардал буюу алдагдлыг хүлээн зөвшөөрсөн үед өр төлбөрийг бүртгэдэг.

В.1.1.БОГИНО ХУГАЦААТ ӨР ТӨЛБӨР

1. Хамрах хүрээ

Аж ахуйн нэгжийн үйл ажиллагааны циклийн хэвийн нөхцөлд төлбөр нь төлөгдөхөөр хүлээгдэж байгаа эсхүл тайлангийн өдрөөс хойш 12 сарын дотор төлбөр нь төлөгдөх өр төлбөрийг богино хугацаат өр төлбөр гэнэ.

2.Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Богино хугацаат өр төлбөрийг төлөгдөх дүнгээр нь бүртгэж санхүүгийн байдлын тайланд дараах байдлаар ангилан харуулна.

Үүнд:

1. Дансны өглөг

2. Цалингийн өглөг
3. Татварын өр
4. Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өглөг
5. Богино хугацаат зээл
6. Хүүний өглөг
7. Ногдол ашгийн өглөг
8. Урьдчилж орсон орлого
9. Нөөц (өр төлбөр)
10. Бусад богино хугацаат өр төлбөр
11. Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн бус хөрөнгө (борлуулах бүлэг хоронгө) - нд хамаарах өр төлбөр

3.Бүртгэл

1. Дансны өглөг

Үүнд бизнесийн үндсэн үйл ажиллагааны явцад бэлтгэн нийлүүлэгчдээс худалдан авсан бараа, хангамжийн зүйлс, үйлчилгээний үнийн төлөгдөөгүй үлдэгдэл хамаарна.

1.Худалдан авсан бараа, материал, үзүүлсэн ажил үйлчилгээний үнийг дараа төлөхөөр тооцоо үүсгэсэн бол:

Дт Бараа материал
Кт Дансны өглөг

Өглөгийг төлсөн үед

Дт Дансны өглөг
Кт Мөнгөн хөрөнгө

2. Цалингийн өглөг

Ажилчдад өгөх цалин, бусад хэлбэрийн хөдөлмөрийн хөлсний өр төлбөрийн дүн хамаарна.

Ажилчин албан хаагчдын цалин хөлсний өглөгийг:

Дт Цалингийн зардал
Кт Цалингийн өглөг

Цалинг олгосон үед:

Дт Цалингийн өглөг
Кт Мөнгөн хөрөнгө

Цалингаас суутгасан суутгалууд

Дт Цалингийн өглөг
Кт ХАОАТ, НДШ, Өр төлбөр

3. Татварын өр

Аж ахуйн нэгжийн орлогын албан татвар (ААНОАТ), нэмэгдсэн өртгийн албан татвар (НӨАТ), хувь хүний орлогын албан татвар (ХХОАТ), онцгой албан татвар (ОАТ)-ын өр, бусад татвар, төлбөр, хураамжийн тайлант хугацааны эцэст төлөгдөөгүй үлдэгдэл хамаарна. Улирал ба жилийн эцэс дэх төлөгдөөгүй татварын үлдэгдэл нь татварын байгууллагаас баталгаажуулсан үлдэгдэлтэй тэнцүү байна.

Тайлант жилд төлөх орлогын татварын өглөг нь санхүүгийн тайланд тусгасан орлогын татварын зардлын дүнгээс зөрүүтэй байж болно.

Орлогын татварын зардал нь тайлант татварын зардал (тухайн хугацааны орлогын татварын өглөгийн дүнтэй тэнцүү) ба хойшлуулсан татварын зардал гэсэн 2 бүрэлдэхүүн хэсэгтэй.

Хойшлуулсан татварын өглөг нь тайлант жилийн эцэс дэх татвар ногдох түр зөрүүгийн үр дүнд ирээдүйд гарах татварын өглөгийн өсөлтийг илэрхийлнэ.

Хойшлуулсан татварын зардал нь тайлант хугацааны эхнээс эцэс хүртэлх хойшлуулсан татварын өглөг дансны үлдэгдлээр тодорхойлогдоно.

Аж ахуйн нэгж байгууллагын орлогын татварын зардлын хэмжээгээр:

- Дт Орлогын татварын зардал
- Кт Орлогын татварын өглөг
- Кт Хойшлуулсан татварын өглөг

Хойшлуулсан татварын хөрөнгө нь тайлант жилийн эцэс дэх хасагдах түр зөрүүгийн үр дүнд ирээдүйн жилүүдийн буцаан олгогдох татварын өсөлтийг илэрхийлнэ.

- Дт Орлогын татварын зардал
- Дт Хойшлуулсан татварын хөрөнгө
- Кт Орлогын татварын өглөг гэж бүртгэнэ.

Төлсөн татварын дүнгээр:

- Дт Орлогын татварын өглөг
- Кт Мөнгөн хөрөнгө

"Татварын зардал" дансыг Орлого, зарлагын нэгдсэн дансанд хаана.

Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар төлөгчөөр бүртгэгдсэн аж ахуйн нэгж, байгууллага гаднаас авсан бараа материалд ногдох НӨАТ-ын дүнгээр:

- Дт НӨАТ татварын авлага
- Кт Мөнгөн хөрөнгө/Дансны өглөг гэж бичнэ.

Гадагш худалдсан бараа материал, үзүүлсэн ажил үйлчилгээнд ногдох нэмэгдсэн өртгийн албан татварын хэмжээгээр:

- Дт Мөнгөн хөрөнгө/Дансны авлага
- Кт НӨАТ татварын өглөг

Нэмэгдсэн өртгийн албан татвар төлөгчөөр бүртгэгдээгүй аж ахуйн нэгж, байгууллага импортоор болон бусад байгууллагаас авсан бараа, ажил үйлчилгээнд ногдох нэмэгдсэн өртгийн татварыг уг бараа, ажил үйлчилгээний өртөгт оруулан:

Дт Бараа матераил

Кт Мөнгөн хөрөнгө/Өглөг гэж бичнэ.

Үл хөдлөх хөрөнгийн албан татварыг бүртгэх:

Үл хөдлөх хөрөнгийн дүнгээс төлөхөөр тооцсон дүнгээр:

Дт Хөрөнгийн татварын зардал

Кт Хөрөнгийн татварын өглөг

Үл хөдлөх хөрөнгийн татварыг төлсөн дүнгээр:

Дт Хөрөнгийн татварын өглөг

Кт Мөнгө

Газар, байгалийн нөөц ашигласны төлбөр, тээврийн болон өөрөө явагч хэрэгслээс хураах татварыг үйлдвэрлэл, үйлчилгээний зардалд шингээж:

Дт Зардлын дансууд

Кт Газар, байгалийн нөөц ашигласны өглөг гэж бүртгэнэ.

Борлуулсан бараанд ногдох онцгой татварыг бүртгэхдээ:

Дт Борлуулсан бүтээгдэхүүний өртөг

Кт Онцгой татварын өглөг

Төлөхөөр тооцоолсон хүн амын орлогын татварыг:

Дт Цалингийн өглөг

Кт Хүн амын орлогын татварын өглөг

4. Нийгмийн даатгалын шимтгэлийн өглөг

Цалингаас суутгасан болон ажил олгогчоос төлөх нийгмийн даатгалын шимтгэлийн тайлант хугацааны эцэст төлөгдөөгүй үлдэгдлийг тооцон энэ хэсэгт тусгана.

Нийгмийн даатгалын байгууллагад өгөх даатгалын өглөгийг:

Дт Зардлын холбогдох дансад

Кт Холбогдох даатгалын өглөг

5. Богино хугацаат зээл

Нэг хүртэлх жилийн хугацаатай авсан зээл хамаарна.

Бараа материал худалдаж авахад зориулж банкнаас богино хугацаатай зээл авсан бол:

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Банкны богино хугацаатай зээл

Бэлтгэн нийлүүлэгчид төлөх өрийг богино хугацаатай зээлээр төлсөн үед:

Дт Дансны өглөг

Кт Банкны богино хугацаатай зээл

Худалдан авсан бараа материалын үнийг төлөх тухайгаа баталж, хүүтэй вексель гаргасан бол бараа материалын дансанд векселийн нэрлэсэн үнээр бүртгэнэ.

Дт Бараа материал

Дт Хүүгийн зардал

Кт Векселийн өглөг

Хүү тооцдоггүй векселийг бүртгэхдээ хөнгөлөлт тооцох ба Өрийн бичгийн эсрэг "Өрийн бичгийн хөнгөлөлт" гэсэн тохируулах дансыг ашиглана. Векселийн өглөг дансны кредитээс Бараа материал дансны дебетэд төлбөл зохих өглөгийн дүнгээр бүртгэнэ:

Дт Бараа материал

Дт Хүүгийн зардал

Кт Векселийн өглөг

Кт Векселийн өглөгийн хөнгөлөлт

6. Хүүний өглөг

Богино болон урт хугацаат зээл, өрийн үнэт цаастай холбоотой үүссэн, төлөгдөөгүй байгаа хүүний төлбөрийн дүнг энд тусгана.

Зээлийн хүүг тооцсон тохиолдолд

Дт Хүүгийн зардал

Кт Хүүний өглөг

Хүүг төлөх үед:

Дт Хүүний өглөг

Кт Мөнгөн хөрөнгө

7. Ногдол ашгийн өглөг

Тухайн аж ахуйн нэгжийн удирдах эрх бүхий байгууллагын шийдвэрээр хувьцаа эзэмшигч (хувь нийлүүлэгч)-д төлөхөөр зарласан ногдол ашгийг энэ дансанд бүртгэнэ. Зөвхөн мөнгөн хэлбэрийн ногдол ашгийн тайлант хугацааны эцэс дэх төлөгдөөгүй үлдэгдлийг богино хугацаат өр гэж үзнэ.

Ногдол ашгийн бүртгэл

Ногдол ашгийн төрлүүд:

1. Мөнгөн ногдол ашиг

2. Хоронгоор олгох ногдол ашиг-Мөнгөнөөс бусад тухайлбал, бараа, үл хөдлөх хөрөнгө, хөрөнгө оруулалт зэрэг хөрөнгөөр төлөх ногдол ашгийг хэлнэ. Энэ төрлийн ногдол ашгийг бүртгэхдээ шилжүүлэн өгсөн хөрөнгийн зах зээлийн үнээр бүртгэх ба хөрөнгийн данснаас хасалтын аливаа олз буюу гарзыг хүлээн зөвшөөрдөг.

3. Векселийн өглөгөөрх ногдол ашиг-Компани одоо ногдол ашиг төлөхийн оронд ногдол ашгийн төлбөрийг тодорхой хугацаагаар хойшлуулсан гэсэн үг. Өөрөөр хэлбэл, энэ нь тусгай хэлбэрийн өрийн бичиг юм.
4. Татан буулгалтын ногдол ашиг-Зарим үед компанийн капиталд төлсөн зүйлсийг ногдол ашиг олгоход ашигладаг. Өөрөөр хэлбэл, ашигт үндэслээгүй аливаа ногдол ашиг нь компанийн капиталд төлсөн зүйлсийн бууралт байх бөгөөд энэ хэмжээгээр татан буулгалтын ногдол ашиг бий болно.
5. Хувьцаагаар олгох ногдол ашиг-Энэ тохиолдолд хөрөнгө хуваарилахгүй бөгөөд хувьцаагаар ногдол ашиг зарласны дараа хувьцаа эзэмшигч бүр компанид ногдол ашиг зарлахын өмнөхтэй яг адил хувь оролцоотой байна. Ногдол ашгийг зарлах үед хувьцаагаар олгох ногдол ашиг нь эргэлтэнд байгаа энгийн хувьцааны 20-25 хувиас бага тохиолдолд гаргах хувьцааны зах зээлийн үнээр хуримтлагдсан ашгаас шилжүүлдэг.

Мөнгөн ногдол ашгийг зарласан өдөр:

Дт Хуримтлагдсан ашиг
Кт Ногдол ашгийн өглөг

Мөнгөн ногдол ашиг олгосон өдөр:

Дт Ногдол ашгийн өглөг
Кт Мөнгө

Хөрөнгөөр ногдол ашиг олгохоор зарласан өдөр:

Дт Холбогдох хөрөнгийн данс
Кт Холбогдох хөрөнгийн дансны үнэлгээний олз
(Тухайн хөрөнгийн өртөг нь зах зээлийн үнээс бага байсан бол)
Дт Хуримтлагдсан ашиг
Кт Хөрөнгөөр олгох ногдол ашгийн өглөг
(Хуваарилах хөрөнгийн зах зээлийн үнэтэй тэнцүү дүнгээр)

Хөрөнгөөр ногдол ашиг олгосон өдөр:

Дт Хороогоор олгох ногдол ашгийн өглөг
Кт Холбогдох хөрөнгийн данс

Векселийн өглөгөөр ногдол ашиг зарласан өдөр:

Дт Хуримтлагдсан ашиг
Кт Хувьцаа эзэмшигчдэд төлөх векселийн өглөг

Векселийн өглөгийн ногдол ашгийг төлсөн өдөр:

Дт Хувьцаа эзэмшигчдэд төлөх векселийн өглөг
Дт Хүүгийн зардал

Кт Мөнгө

Татан буулгалтын ногдол ашгийг зарласан өдөр:

Дт Хуримтлагдсан ашиг

Дт Нэмж төлөгдсөн капитал

Кт Ногдол ашгийн өглөг

Эсвэл

Дт Нэмж төлөгдсөн капитал

Кт Ногдол ашгийн өглөг

Татан буулгалтын ногдол ашгийг олгосон өдөр:

Дт Ногдол ашгийн өглөг

Кт Мөнгө

Хувьцаагаар ногдол ашиг олгохоор зарласан өдөр-хувьцааны зах зээлийн үнээр:

Дт Хуримтлагдсан ашиг

Кт Энгийн хувьцаагаар хуваарилагдах ногдол ашиг

Кт Нэрлэсэн үнээс нэмж төлөгдсөн капитал

8. Урьдчилж орсон орлого

Бүтээгдэхүүн, ажил үйлчилгээ үзүүлэхээс өмнө тэдгээрийн үнийг худалдан авагч эсхүл захиалагчаас урьдчилан хүлээн авсан тохиолдолд хүлээн авсан мөнгөний хэмжээгээр богино хугацаат өр үүсгэж “Урьдчилж орсон орлого” дансанд бүртгэнэ. Энэ дансыг бараа, үйлчилгээ үзүүлсэн буюу орлого хэрэгжсэн үед дебитлэж, холбогдох борлуулалтын орлогын дансыг кредитлэдэг.

Даатгалын компанийн хувьд давхар даатгалын комиссын орлого орж ирсэн үед нь урьдчилж орсон орлогоор хүлээн зөвшөөрч давхар даатгалын хураамжийн хүлээн зөвшөөрөлттэй уялдуулан тайлант үеийн орлогоор хүлээн зөвшөөрнө.

Давхар даатгалын комиссын орлого хүлээн авахаар тохирсон бол давхар даатгалын хураамжаас суутган

Дт Давхар даатгалын хураамжийн өглөг

Кт Урьдчилж орсон орлого- Давхар даатгалын комиссын орлого

Холбогдох давхар даатгалын шимтгэлийн зардлаар хүлээн зөвшөөрөлттэй уялдуулан давхар даатгалын комиссын орлогыг орлогоор хүлээн зөвшөөрсөн үед:

Дт Урьдчилж орсон орлого- Давхар даатгалын комиссын орлого

Кт Давхар даатгалын комиссын орлого

9. Нөөц (өр төлбөр)

Өнгөрсөн үйл явдлын үр дүнд үүссэн үүрэг хариуцлагыг төлөх магадлалтай, төлбөрийн дүнг тооцоолох боломжтой болсон үед нь нөөц гэж хүлээн зөвшөөрнө. Нөөцийн бүртгэлд

НББОУС 37 Нөөц, болзошгүй өр төлбөр ба болзошгүй хөрөнгө - г мөрдөнө.

Нөөц (өр төлбөр)-ийн тайлант хугацаанд хамаарах хэсгийг богино хугацаат өр төлбөрийн хэсэгт толилуулна.

Даатгалын нөөцүүдийн бүртгэл

Даатгалын компани нь нөөц санг Санхүүгийн зохицуулах хорооноос баталсан журмын дагуу тооцон байгуулна.

1. Орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөцийн бүртгэл/ОТХН/

Журмын дагуу тооцоологдсон тайлангийн өдрөөр байвал зохих орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөцийн дансны үлдэгдлээс эхний үлдэгдлийг хассан зөрүү нь нэмэх тэмдэгтэй бол

Дт Орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөцийн өөрчлөлт, нийт дүнгээр (-)

Кт Орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөц сан

Журмын дагуу тооцоологдсон тайлангийн өдрөөр байвал зохих орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөцийн дансны үлдэгдлээс эхний үлдэгдэлийг хассан зөрүү нь хасах тэмдэгтэй бол

Дт Орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөц сан

Кт Орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөцийн өөрчлөлт, нийт дүнгээр (+)

2. Нэхэмжилсэн хохирлын нөөцийн бүртгэл

Нэхэмжилсэн хохиролын нөөцийн үлдэгдлийг тайлан гаргаж буй өдрөөр даатгуулагчаас ирсэн боловч олгоогүй байгаа нэхэмжлэлийн дүнгээр тодорхойлно.

Нэхэмжилсэн хохирлын нөөцийн дансны эцсийн үлдэгдлээс эхний үлдэгдлийг хассан зөрүү нь нэмэх тэмдэгтэй бол:

Дт Даатгалын нөөцийн өөрчлөлт, нийт дүнгээр (-)

Кт Нэхэмжилсэн хохирлын нөөц

Нэхэмжилсэн хохирлын нөөцийн дансны эцсийн үлдэгдлээс эхний үлдэгдлийг хассан зөрүү нь хасах тэмдэгтэй бол

Дт Нэхэмжилсэн хохирлын нөөц

Кт Даатгалын нөөцийн өөрчлөлт, нийт дүнгээр (+)

3. Учирсан боловч нэхэмжлээгүй хохирлын нөөцийн бүртгэл

Энэ нөөцийг даатгалын тохиолдол нь тайлагналын өдөр буюу түүнээс өмнө бий болсон ба тайлант өдрөөс хойш нэхэмжилж болзошгүй нөхөн төлбөрийг барагдуулахад зориулан байгуулна. Уг нөөц санг өмнөх хугацааны даатгалын нөхөн төлбөрийн бодит мэдээлэлд үндэслэн актуар тооцооллоор тооцож байгуулна.

Дт Даатгалын нөөцийн өөрчлөлт, нийт дүнгээр

Кт Учирсан боловч нэхэмжлээгүй хохирлын нөөц

4.Учирч болзошгүй хохирлын нөөцийн бүртгэл

Энэхүү нөөц сан нь тайлангийн хугацаанд даатгалын нөхөн төлбөрийн бодит түвшин нь тооцоолсон нөхөн төлбөрөөс давсан тохиолдолд тухайн хэсгийг нөхөн төлөхөд зориулсан нөөц сан юм.

Хэлбэр тус бүрийн хувьд балансын өдрөөрх хүчин төгөлдөр даатгалын гэрээнүүдээс үүсэх хүлээгдэж буй цэвэр мөнгөн гүйлгээ хасах дүнтэй ба уг дүн нь нөөц сангуудын нийлбэрээс (ОТХНС, НХНС, УБНХНС, УБХНС) их байгаа тохиолдолд дутуу хэсгийн хэмжээгээр энэхүү нөөцийг байгуулна.

Дт Даатгалын нөөцийн өөрчлөлт, нийт дүнгээр (-)

Кт Учирч болзошгүй хохирлын нөөц

4. Бусад богино хугацаат өр төлбөр

Бизнесийн үндсэн үйл ажиллагаанаас өөр чиглэлээр үүссэн өр, бизнесийн үйл ажиллагааны явцад үүссэн төрөл бүрийн суутгалууд, зардалд шингээж тооцсон төлөгдөөгүй өр, урт хугацаат өр төлбөрийн тайлант хугацаанд хамаарах хэсэг, худалдан авагчид болон ажиллагчдаас авсан буцаан төлөх мөнгөн барьцаа, холбоотой талаас авсан богино хугацаат зээл болон дээр тусгайлан толилуулснаас бусад богино хугацаат өрийг энэ хэсэгт толилуулна.

Дт Холбогдох данс

Кт Бусад богино хугацаат өр төлбөр

Өр төлбөр төлөгдсөн үед

Дт Бусад богино хугацаат өр төлбөр

Кт Мөнгө

5. Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн бус хөрөнгө (борлуулах бүлэг хоронгө) - нд хамаарах өр төлбөр

СТОУС 5 Борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн бус хөрөнгө ба зогсоосон үйл ажиллагаа - д заасны борлуулах зорилгоор эзэмшиж буй эргэлтийн бус хөрөнгө (борлуулах бүлэг хөрөнгө) - нд хамаарах өр төлбөрийн дүнг толилуулна.

В.1.2.УРТ ХУГАЦААТ ӨР ТӨЛБӨР

1.Хамрах хүрээ

Урт хугацаат өр төлбөрт урт хугацаат зээл, нөөц (өр төлбөр), хойшлогдсон татварын өр, бусад урт хугацаат өр төлбөр хамаарна.

2.Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Өр төлбөрийг төлөх ёстой дүнгээр үнэлнэ. Холбогдох хөрөнгө, зардал буюу алдагдлыг хүлээн зөвшөөрсөн үед өр төлбөрийг бүртгэдэг. Өр төлбөрийг арилжаагаар тогтоосон дүнгээр, ихэвчлэн төлсөн дүн, зарим тохиолдолд хөнгөлөлттэй дүнгээр хэмждэг. Өр

төлбөрийн дүнг илүү тодорхой хэмжиж чадахгүй тохиолдолд тодорхой шинж чанарын тооцооллоор хэмжиж болно.

1. Урт хугацаат зээл

Нэг жилээс дээш хугацаанд төлөгдөх дотоодын болон гадаадын эх үүсвэр, холбоотой талаас авсан зээлийн дүнг энэ хэсэгт толилуулна.

Зээл ,бусад эх үүсвэр авсан үед

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Урт хугацаат зээл/ бусад/

Тайлант хугацаанд хамрагдах хүүг тооцоолж

Дт Хүүгийн зардал /хөрөнгө /

Кт Зээлийн хүүгийн өр

Зээлийн төлөлт

Дт Урт хугацаат зээл

Кт Мөнгөн хөрөнгө

2. Нөөц (өр төлбөр)

Өнгөрсөн үйл явдлын үр дүнд үүссэн үүрэг хариуцлагыг төлөх магадлалтай, төлбөрийн дүнг тооцоолох боломжтой болсон үед нь нөөц гэж хүлээн зөвшөөрнө. Нөөцийн бүртгэлд НББОУС 37 *Нөөц, болзошгүй өр төлбөр ба болзошгүй хөрөнгө* - г мөрдөнө.

Даатгалын компанийн байгуулсан нөөц (өр төлбөр)-ийн урт хугацааны дүн хамаарна

3. Хойшлогдсон татварын өр

Хойшлогдсон татварын өр гэж татвар ногдох түр зөрүүтэй холбоотойгоор ирээдүйн тайлант үед төлөх орлогын албан татварын өрийн дүнг хэлнэ. Хойшлогдсон татварын өрийг НББОУС 12 Орлогын албан татвар - ын дагуу тооцож бүртгэлд тусгана.

Хойшлуулсан татварын зардал нь тайлант хугацааны эхнээс эцэс хүртэлх хойшлуулсан татварын өглөг дансны үлдэгдлээр тодорхойлогдоно.

1. Татвар ногдох түр зөрүү үүссэн үед:

Дт Татварын зардал

Кт Хойшлогдсон татварын өглөг

Кт Орлогын татварын өглөг

2. Хойшлогдсон татварын өглөгийг буцаах үед:

Дт Хойшлогдсон татварын өглөг

Кт Орлогын татварын өглөг

4. Бусад урт хугацаат өр төлбөр

Урт хугацаат бонд, өрийн бичиг болон бусад урт хугацаат өр төлбөрийн дүнг энэ хэсэгт толилуулна.

Бонд гэж шаардлагатай эх үүсвэрийг татан төвлөрүүлэх зорилгоор тодорхой хугацааны дараа үндсэн төлбөр болон хүүг эргүүлэн төлөх нөхцөлтэйгээр гаргасан өрийн бичгийг хэлнэ.

Бонд нь нэрлэсэн үнээрээ худалдагдсан үед:

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Бондын өглөг

Бондын нэрлэсэн хүү нь зах зээлийн хүүгийн түвшингээс доогуур байгаа нөхцөлд уг бонд хөнгөлөлттэй худалдагдана. Өөрөөр хэлбэл, нэрлэсэн үнээс нь бага үнээр гаргалаа гэсэн үг.

Бондыг хөнгөлөлттэй гаргавал:

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Дт Бондын хөнгөлөлт

Кт Бондын өглөг

“Бондын хөнгөлөлт” данс нь Бондын өглөгийн дансны сөрөг тохируулах данс юм. Балансад бондыг тусгахдаа нэрлэсэн үнээс нь хөнгөлөлтийн дүнг хасч /урамшууллын дүнг нэмж/ өнөөгийн тооцсон өртөг буюу зах зээлийн үнээр харуулна

Бондын нэрлэсэн хүү нь зах зээлийн хүүгийн түвшнээс дээгүүр байгаа нөхцөлд уг бонд урамшуулалтай худалдагдана. Бондын урамшуулал нь Бондын өглөг дансны дүнг нэмэгдүүлнэ.

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Бондын өглөг

Кт Бондын урамшуулал

Бондын урамшуулал нь санхүүжигчийн хүүгийн зардлыг тэр хэмжээгээр багасгадаг бол бондын хөнгөлөлт нь хүүгийн зардлыг нэмэгдүүлдэг. Бондын хөнгөлөлт, урамшуулал дансанд жил бүр хорогдуулга тооцох ба бондын төлбөрийн хугацаа дуусахад нэрлэсэн үнэтэйгээ тэнцүү болно.

Хорогдуулга тооцох үеийн жил бүрийн дансны бичилт нь:

Дт Бондын хүүний зардал

Кт Бондоорх өглөгийн хөнгөлөлт

Кт Мөнгөн хөрөнгө

Урамшуулгын хорогдуулга

Дт Бондын урамшуулал

Дт Бондын хүүний зардал

Кт Мөнгөн хөрөнгө

Бондын хугацаа дуусахад бондын үндсэн төлбөр, хөнгөлөлт, хүүг төлж дуусгасан байх ёстой ба үүнийг бондыг эргэлтээс гаргах гэнэ. Дансны бичилт нь:

Дт Бондын өглөг

Кт Мөнгөн хөрөнгө

Бондыг хугацаанаас нь өмнө эргэлтээс гаргавал /өөрөөр хэлбэл, буцааж худалдан авбал/ худалдан авах үеийг хүртэлх урамшуулал, хөнгөлөлт, бонд гаргалтын өртөг зэргийг тооцоолон ашиг, алдагдлын дансанд тусгана.

- Дт Бондын өглөг
- Дт Бондыг эргэлтээс гаргасны алдагдал
- Кт Бондын хөнгөлөлт
- Кт Мөнгөн хөрөнгө

Бондыг үнэт цаасанд хөрвүүлж эргэлтээс гаргах тохиолдол байдаг. Бондыг нэрлэсэн үнээс нь илүү үнээр хөрвүүлсэн бол:

- Дт Бондын өглөг
- Дт Бондын урамшуулал
- Кт Энгийн хувьцаа
- Кт Нэмж төлөгдсөн капитал

5. Урт хугацааны векселийн өглөгийн бүртгэл

Урт хугацааны вексельд төлөгдөх хугацаа, зарласан хүү зэрэг нь заагдсан байдгаараа бондтой төстэй. Вексель нь бондын нэг адил өнөөгийн үнэ цэнэтэй бөгөөд үүнийг ирээдүйн хүүнээс болон хөнгөлөлт, урамшууллын хасагдуулгагүй суурь дүнгээс үндэслэн тооцно.

Хүү авчирдаггүй векселийг зөвхөн мөнгөн төлбөрт зориулан гаргадаг бөгөөд түүний өнөөгийн үнэ цэнэ нь вексель гаргагчийн хүлээн авсан мөнгөн орлого болно.

Нэрлэсэн үнэ ба өнөөгийн үнэ хоёрын зөрүүг хөнгөлөлт, урамшуулал гэж үзэн хасагдуулга тооцож, хүүгийн зардлаар бүртгэнэ.

Дансны бичилт нь:

- Дт Векселийн өглөгийн хөнгөлөлт
- Дт Мөнгөн хөрөнгө
- Кт Векселийн өглөг

Урамшуулалттай гаргасан векселийг бүртгэхдээ:

- Дт Мөнгөн хөрөнгө
- Кт Векселийн өглөг
- Кт Векселийн өглөгийн урамшуулал

Омч, хөрөнгө, бараа материал, үйлчилгээ зэрэг мөнгөн бус ажил гүйлгээнд холбогдох вексель гаргалтыг бүртгэхдээ:

- Дт Омч, хөрөнгө, бараа материал
- Кт Векселийн өглөг

Энэ үед векселийн хөнгөлөлт, урамшуулал зэргийг тооцвол дансанд тусгаж хасагдуулга хийнэ.

В.2.ЭЗДИЙН ӨМЧ

Аж ахуйн нэгжийн өр төлбөрөө төлсний дараагаар үлдэх цэвэр хөрөнгийн хэмжээг эздийн өмч гэж үзнэ. Санхүүгийн байдлын тайланд эздийн өмчийг дараах байдлаар ангилна. Үүнд:

1. Өмч

Аж ахуйн нэгжийн төрлөөс хамаарч өмчийг хувьцаат капитал, гишүүдийн оруулсан хувь хөрөнгө, хоршоологчдын хувь нийлүүлсэн хөрөнгө гэж нэрлэнэ. Төрийн болон орон нутгийн өмчийн оролцоотой аж ахуйн нэгжийн хувьд өмчийг төрийн болон хувийн өмч гэж ангилж толилуулна.

Арилжаанд зөвшөөрөгдөн гарч буй хувьцаа нь тодорхой нэрлэсэн үнэтэй байна. Гаргасан хувьцааны борлогдсон хэсгийн нэрлэсэн үнийн дүнгээр нягтлан бодох бүртгэлд дараах бичилт хийнэ.

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Энгийн хувьцаа /Давуу эрхтэй хувьцаа/

Нэрлэсэн үнээс илүү үнээр борлогдсон хувьцааны үнийн зөрүүт :

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Нэмж төлөгдсөн капитал гэж бичнэ.

Нэрлэсэн үнээс доогуур үнээр борлогдсон хувьцааны үнийн хямдралтыг:

Дт Мөнгө

Дт Нэмж төлөгдсөн капитал

Кт Энгийн хувьцаа/Давуу эрхтэй хувьцаа гэж бичнэ .

Мөнгөнөөс бусад хэлбэрээр төлбөр хийгдсэн хувьцааг бүртгэлд тусгахдаа хувьцааны батлагдсан нэрлэсэн үнэ, зах зээлийн үнэ болон хөрөнгийн зах зээлийн үнийн аль алийг харгалзана. Хувьцааны нэрлэсэн үнээр /Энгийн хувьцаа/ нэрлэсэн үнээс хэлбэлзсэн хэмжээг /Нэмж төлөгдсөн капитал / дансанд дээрхийн адилаар бүртгэнэ.

Үнэт цаас гарган өмчийг бүрдүүлэхтэй холбоотойгоор дараах зардал гардаг.

- Хуульчийн хөлс
- Аудитын хөлс
- Үнэлгээчний хөлс
- Андеррайтерийн хөлс
- Сертификат ба бүртгэлийн мэдээг хэвлэх болон илгээх зардал
- Үнэт цаасны хороонд бүртгүүлэх зардал
- Бэлтгэхтэй холбогдсон бичиг хэргийн ба захиргааны зардал
- Хувьцаа гаргалтыг сурталчлах зардал

Хувьцаа гаргалтын анхны зардлыг тайлагнахдаа дараах хоёр аргыг хэрэглэнэ.

1. Хувьцаа гаргалтын зардлыг капиталд төлсөн дүнгээс хасагдах байдлаар авч үзнэ .

Дт Нэмж төлөгдсөн капитал

Кт Мөнгө эсвэл бараа материал

2. Хувьцаа гаргалтын зардлыг зохион байгуулалтын зардал байдлаар авч үзнэ.

Дт Биет бус хөрөнгө

Кт Мөнгө эсвэл бараа материал

2. Халаасны хувьцаа

Компаниуд гүйлгээнд гаргасан хувьцаагаа зах зээлээс эргүүлэн худалдан авсан халаасны хувьцааны дүнгээр өмчийн буюу хувьцаат капиталын дүнг бууруулна. Халаасны хувьцаа нь гаргасан хувьцааны тоонд орж тооцогдох боловч эргэлтэнд байгаа хувьцааны тоонд орохгүй. Аж ахуйн нэгж нь гүйлгээнд гаргасан хувьцаагаа зах зээлээс эргүүлэн худалдан авах, борлуулах, гаргах, хүчингүй болгох үед үүссэн олз (гарз)-ыг ашиг (алдагдал)-аар хүлээн зөвшөөрөхгүй.

Халаасны хувьцааг өртгийн арга, нэрлэсэн үнийн аргын аль нэгийг ашиглан бүртгэнэ.

А. ӨРТГИЙН АРГА

Энэ аргын дагуу худалдан авсан халаасны хувьцааг өртгөөр бүртгэх бөгөөд дахин гаргах үед үүнтэй адил өртгөөр кредитлэнэ. Халаасны хувьцааг худалдан авалтын өртгөөс илүү үнээр дахин гаргасан бол уг илүү дүнг Халаасны хувьцаанаас нэмж төлөгдсөн капитал гэсэн дансны кредитэд бүртгэнэ. Хэрэв худалдан авалтын өртгөөс бага үнээр дахин гаргавал Нэмж төлөгдсөн капитал дансанд бүртгэх ба уг дансны үлдэгдэл уг дүнг шингээхэд хүрэлцэхгүй бол хуримтлагдсан ашгийн бууралт болгон бүртгэнэ.

Худалдан авсан халаасны хувьцааг худалдан авсан үнэ буюу өртгөөр нь:

Дт Халаасны хувьцаа

Кт Мөнгө

Халаасны хувьцааг өртгөөс нь дээгүүр үнээр дахин гүйлгээнд гаргасан бол:

Дт Мөнгө

Кт Халаасны хувьцаа

Кт Халаасны хувьцаанаас нэмж төлөгдсөн капитал

Халаасны хувьцааг өртгөөс нь доогуур үнээр дахин гүйлгээнд гаргасан бол:

Эсвэл:

Дт Мөнгө

Дт Халаасны хувьцаанаас нэмж төлөгдсөн капитал

Кт Халаасны хувьцаа

Б.НЭРЛЭСЭН ҮНИЙН АРГА

Энэ аргын дагуу буцаан худалдан авсан халаасны хувьцааг нэрлэсэн үнээр бүртгэнэ. Анхны гаргалтын үнээс давсан худалдан авалтын өртгийн дүнгээр Энгийн хувьцааны нэмж

төлөгдсөн капитал дансыг дебетлэнэ. Харин анхны гаргалтын үнэ нь халаасны хувьцааг худалдан авсан үнээс илүү бол энэ зөрүүгээр Халаасны хувьцаанаас нэмж төлөгдсөн капитал дансыг кредитлэнэ.

Энгийн хувьцааг нэрлэсэн үнээс дээгүүр үнээр буцаан худалдан авсан бол:

Дт Халаасны хувьцаа-нэрлэсэн үнээр

Дт Нэрлэсэн үнээс нэмж төлөгдсөн капитал

Кт Мөнгө

Энгийн хувьцааг нэрлэсэн үнээс доогуур үнээр буцаан худалдан авсан бол:

Дт Халаасны хувьцаа-нэрлэсэн үнээр

Кт Нэрлэсэн үнээс нэмж төлөгдсөн капитал

Кт Мөнгө

Кт Халаасны хувьцаанаас нэмж төлөгдсөн капитал

Халаасны хувьцааг эргэлтээс гаргах тохиолдолд энгийн болон халаасны хувьцаа дансыг нэгэн зэрэг бууруулна.

Нэмж төлөгдсөн капитал

Компанийн гаргасан энгийн хувьцаа болон давуу эрхтэй хувьцааны зах зээлийн үнэ нэрлэсэн үнээс нь илүү байвал зөрүүг нэмж төлөгдсөн капитал дансанд хуримтлуулан бүртгэнэ.

Хувьцааны нэрлэсэн үнэ зах зээлийн үнээс өндөр байгаа үед нэмж төлөгдсөн капитал данс нь сөрөг тохируулах данс болно.

Нэрлэсэн үнээс илүү үнээр борлогдсон хувьцааны үнийн зөрүүг :

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Нэмж төлөгдсөн капитал гэж бичнэ.

Нэрлэсэн үнээс доогуур үнээр борлогдсон хувьцааны үнийн хямдралтыг:

Дт Мөнгө

Дт Нэмж төлөгдсөн капитал

Кт Энгийн хувьцаа/Давуу эрхтэй хувьцаа гэж бичнэ

3.Хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл

Аж ахуйн нэгжийн үндсэн хөрөнгө, биет бус хөрөнгийн дансны үнэ дахин үнэлгээний үр дүнд өссөн бол бусад дэлгэрэнгүй орлогоор хүлээн зөвшөөрсөн өсөлтийн дүнг энэ дансанд хуримтлуулан бүртгэнэ. Хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл дансыг бусад дэлгэрэнгүй орлогоор хүлээн зөвшөөрсөн дахин үнэлгээний нэмэгдлийн зөрүү - өсөлт, үнэ цэнийн бууралтын гарзын буцаалтын дүнгээр нэмэгдүүлнэ.¹¹ Харин бусад дэлгэрэнгүй орлогоор хүлээн зөвшөөрсөн дахин үнэлгээний нэмэгдлийн зөрүү - бууралт, үнэ цэнийн бууралтын гарз, хэрэгжсэн дахин үнэлгээний нэмэгдлийн дүнгээр энэ дансыг бууруулна.

Бүртгэл

Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдлийн зөрүү – өсөлт болон үнэ цэнийн бууралтын гарзын буцаалт

Дт Үндсэн хөрөнгө

Кт Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл

Дахин үнэлгээний нэмэгдлийн зөрүү - бууралт, үнэ цэнийн бууралтын гарз, хэрэгжсэн дахин үнэлгээний нэмэгдлийн дүнгээр

Дт Үндсэн хөрөнгийн дахин үнэлгээний нэмэгдэл

Кт Үндсэн хөрөнгө

4. Гадаад валютын хөрвүүлэлтийн нөөц

Аж ахуйн нэгжийн гадаад үйл ажиллагааг хөрвүүлснээс болон аж ахуйн нэгжийн бүртгэлийн валют толилуулгын валютаас ялгаатай байх үед санхүүгийн тайланг толилуулгын валют руу хөрвүүлснээс¹ үүссэн ханшийн зөрүүний хуримтлагдсан дүнг “гадаад валютын хөрвүүлэлтийн нөөц” гэж эздийн өмчийн хэсэгт толилуулна. Аж ахуйн нэгжийн гадаад үйл ажиллагааг болон санхүүгийн тайланг толилуулгын валют руу хэрхэн хөрвүүлэх, үүсэх ханшийн зөрүүг бүртгэхэд НББОУС 21 Гадаад валютын ханшийн өөрчлөлтийн үр нөлөө - ийг мөрдөнө.

Гадаад валютын ажил гүйлгээний анхдагч хүлээн зөвшөөрөлт

1. Гадаад валютын ажил гүйлгээг уг ажил гүйлгээ гарсан өдрийн ханш буюу спот ханшийг ашиглан анх хүлээн зөвшөөрч ханшийн зөрүүг орлого буюу зардлаар хүлээн зөвшөөрнө.

Ашигтай бол:

Дт Хөрөнгө

Кт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Валютын ханшны зөрүүгийн ашиг

Алдагдал хүлээвэл:

Дт Хөрөнгө

Дт Валютын ханшны зөрүүгийн алдагдал

Кт Мөнгөн хөрөнгө

2. Дараагийн хүлээн зөвшөөрөлт

Мөнгөн хөрөнгө буюу өр төлбөрийг хаалтын ханшаар

Дт Валютын мөнгөн хөрөнгө /Авлага/

Кт Валютын ханшны зөрүүгийн ашиг

Дт Ханшны зөрүүгийн алдагдал

Кт Өр төлбөр, мөнгөн хөрөнгө, авлага

5. Эздийн өмчийн бусад хэсэг

Энэ хэсэгт бусад дэлгэрэнгүй орлогоор хүлээн зөвшөөрч өмчийн хэсэгт хуримтлуулан бүртгэсэн бусад олз, гарзын дүнг толилуулна.

6. Хуримтлагдсан ашиг

Компанийн үүсэн байгуулагдсанаас хойшхи хугацаанд компанид хуримтлагдан үлдсэн ашиг, алдагдлын нийлбэрийг хуримтлагдсан ашиг дансанд бүртгэнэ.

Хуримтлагдсан ашиг нь анх оруулсан хөрөнгийг ашиглан бий болгосон нэмэлт эх үүсвэрийн хэмжээг илтгэнэ

Хуримтлагдсан ашгийн дансанд гарах ажил гүйлгээний дансны бичилт нь :

Цэвэр ашгийн хэмжээгээр :

Дт Тайлангийн үеийн ашиг

Кт Хуримтлагдсан ашиг

Алдагдлын хэмжээгээр :

Дт Хуримтлагдсан ашиг

Кт Тайлангийн үеийн алдагдал

Ногдол ашгийн хуваарилалтын хэмжээгээр:

Дт Хуримтлагдсан ашиг

Кт Ногдол ашгийн өглөг

Г. ОРЛОГО ЗАРЛАГА

Г.1.ОРЛОГО

1. Хамрах хүрээ

Орлого нь бараа бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх буюу нийлүүлэх, үйлчилгээ үзүүлэх, эсвэл аж ахуйн нэгж, байгууллагын байнгын ажиллагааг бүрдүүлэх бусад үйл ажиллагаанаас тухайн хугацаанд бий болсон хөрөнгийн дотогш урсгал, ер төлбөр барагдуулалт юм.

Тухайн хугацааны орлогыг ихэвчлэн зардлаас тусдаа тодорхойлдог.

Орлого ба олзыг агуулгаас нь хамааруулан дараах байдлаар ангилна:

1. Үндсэн үйл ажиллагааны

2. Үндсэн бус үйл ажиллагааны

2.Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Орлогыг хүлээн авсан эсвэл хүлээн авахаар хүлээгдэж буй төлбөрийн бодит үнэ цэнээр хэмжинэ. Орлогыг бүртгэхэд НББОУС 18-Орлого-ыг мөрдөнө.

3.Бүртгэл

1. Үндсэн үйл ажиллагааны орлого

Эрхэлж буй бизнесийн үндсэн үйл ажиллагаанаас бий болсон орлогыг үндсэн үйл ажиллагааны борлуулалтын орлогод хамааруулдаг. Даатгалын компанийн хувьд даатгалын

хураамжийн орлого, давхар даатгалын комиссын орлого, буруутай этгээдээр төлүүлсэн хохирлын орлого хамаарна.

1.1.Хураамжийн орлого

Даатгуулагч даатгалын зүйлээ даатгуулсны төлөө даатгагчид төлөх төлбөрийг даатгалын хураамжийн орлого гэнэ. Хураамжийн орлого орж ирсэн үед дараах бичилтийг хийнэ.

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Хураамжийн орлого

Даатгалын хураамжийг хэсэгчлэн төлж байгаа үед дараах бичилтийг хийнэ.

Дт Даатгалын хураамжийн авлага

Дт Мөнгөн хөрөнгө

Кт Хураамжийн орлого

Даатгалын гэрээний хугацаа дуусахаас өмнө даатгагчаас даатгуулагчид тухайн гэрээний үлдэх хугацаанд ногдуулан буцаан олгосон хураамжийн дүнгээр дараах бичилтийг хийнэ.

1.Хэрэв тухайн даатгалын гэрээ нь тухайн тайлант хугацаанд хийгдсэн гэрээ бол:

Дт Буцаасан хураамж

Кт Өглөг/ Бэлэн мөнгө

Хэрэв тухайн даатгалын гэрээ нь өмнөх тайлант хугацаанд хийгдсэн гэрээ бол:

Дт Орлогод тооцоогүй хураамжийн нөөц сан

Кт Өглөг/ Бэлэн мөнгө

1.2.Давхар даатгалын хураамж

Даатгагч нь даатгуулагчийн өмнө хүлээсэн үүргээ бүрэн буюу хэсэгчлэн дотоод, гадаадын өөр даатгагчид дахин даатгаж төлөхөөр тооцсон дүнгээр :

Дт Давхар даатгалын хураамж

Кт Давхар даатгалын хураамжийн өглөг

Давхар даатгалын хураамжийг төлсөн үед

Дт Давхар даатгалын хураамжийн өглөг

Кт Мөнгөн хөрөнгө

1.3.Давхар даатгалын комиссийн орлого

Давхар даатгагчаас давхар даатгалын борлуулалтын шимтгэл хэлбэрээр даатгагчид буцаан төлсөн төлбөрийн тайлант хугацаанд орлогоор хүлээн зөвшөөрөгдөх хэсэг хамаарна.

Давхар даатгалын комиссын орлого орж ирсэн үед нь урьдчилж орсон орлогоор хүлээн зөвшөөрч давхар даатгалын хураамжийн хүлээн зөвшөөрөлттэй уялдуулан тайлант үеийн орлогоор хүлээн зөвшөөрнө.

Давхар даатгалын комиссын орлого хүлээн авахаар тохирсон бол давхар даатгалын хураамжаас суутган

Дт Давхар даатгалын хураамжийн өглөг

Кт Урьдчилж орсон орлого- Давхар даатгалын комиссын орлого
Холбогдох давхар даатгалын шимтгэлийн зардлаар хүлээн зөвшөөрөлттэй уялдуулан давхар даатгалын комиссын орлогыг орлогоор хүлээн зөвшөөрнө.

Дт Урьдчилж орсон орлого- Давхар даатгалын комиссын орлого

Кт Давхар даатгалын комиссын орлого

1.4.Буруутай этгээдээр төлүүлсэн орлого

Даатгуулагчид учирсан хохирлын нөхөн төлбөрийг буруутай этгээдээс төлүүлэх нь тодорхой бөгөөд эргэн төлөгдөх магадлал нь өндөр байгаа тохиолдолд тухайн дүнгээр орлого хүлээн зөвшөөрнө.

Дт Мөнгөн хөрөнгө/ хөрөнгө, авлага/

Кт Буруутай этгээдээр төлүүлсэн орлого

2.Үндсэн бус үйл ажиллагааны ашиг ба олз

Бусад орлого ба олз гэдэг нь аж ахуйн нэгж, байгууллагын байнгын бус буюу гэнэтийн ажил гүйлгээнээс түүнчлэн эздийн орлого буюу хөрөнгө оруулалтаас бусад тухайн тайлант хугацаанд уг аж ахуйн нэгж, байгууллагад нөлөөлөх бүх ажил гүйлгээ, үйл явдал нөхцөл байдлын үр дүнд өмчид (цэвэр хөрөнгөнд) гарсан өсөлт юм.

Түрээсийн төлбөр, нийгэм хангамжийн зориулалттай нэгжүүдээс орох орлого, гадаад валютын ханшийн зөрүүгийн ашиг, үндсэн хөрөнгө, материал борлуулсны, хүү, ногдол ашиг, үнэт цаас борлуулсны ашиг гэх мэт орлогууд энэ ангилалд хамаарагдана.

Аж ахуйн нэгж, байгууллагын хоёрдогч буюу туслах ажиллагааны үр дүн болох олсон орлого буюу олзыг ерөнхийдөө холбогдох зардлыг хассан цэвэр дүнгээр харуулна.

Гадаад валютын ханшийн хэлбэлзлийн бодит ашгийн хэмжээгээр:

Дт Гадаад валютын данс/Дансны авлага

Кт Валютын ханшийн зөрүүгийн бодит ашиг

Гадаад валютын ханшийн хэлбэлзлийн бодит бус ашгийн хэмжээгээр:

Дт Гадаад валютын данс/Дансны авлага

Кт Валютын ханшийн зөрүүгийн бодит бус ашиг

Үндсэн хөрөнгө борлуулсны ашиг:

Дт Мөнгө/Авлага

Кт Үндсэн хөрөнгө борлуулсны ашиг

Хүлээн авсан ногдол ашгийн дүнгээр:

Дт Мөнгө/Авлага

Кт Ногдол ашгийн орлого

1. Хамрах хүрээ

Тайлангийн хугацааны туршид үйлчилгээ үзүүлэх, үндсэн үйл ажиллагааг байнга явуулахын тулд бусад үйл ажиллагааг гүйцэтгэснээр хөрөнгө буурах, өөр бусад байдлаар ашиглагдах эсвэл өр төлбөр үүсэх явдал юм.

Бусад зардал ба гарз гэдэг нь аж ахуйн нэгж, байгууллагын байнгын бус буюу гэнэтийн ажил гүйлгээнээс түүнчлэн эздийн зардал буюу өгсөн хуваарилалтаас бусад тухайн тайлант хугацаанд уг аж ахуйн нэгж, байгууллагад нөлөөлөх бүх ажил гүйлгээ, үйл явдал нөхцөл байдлын үр дүнд өмчид (цэвэр хөрөнгөнд) гарсан бууралт юм.

Зардлыг дараах байдлаар ангилж, Орлогын тайланд тусгана:

1. Даатгалын нөхөн төлбөр
2. Борлуулалт, маркетингийн зардал
3. Ерөнхий ба удирдлагын зардал
4. Үндсэн бус үйл ажиллагааны зардал ба гарз

Даатгалын нөхөн төлбөр гэдэг нь гэрээний дагуу даатгалын тохиолдол үүссэн нөхцөлд даатгагчаас даатгуулагчид олгох мөнгөн хөрөнгийг хэлнэ.

Үйл ажиллагааны зардал гэдэг нь тодорхой бүтээгдэхүүн, үйлчилгээний өртөгт шууд хамаарагдахгүй боловч үйл ажиллагаатай холбогдон өдөр тутам гарч байдаг борлуулалт, маркетингийн зардал болон ерөнхий удирдлагын зардлын нийлбэрийг хэлнэ.

Борлуулалт маркетингийн болон ерөнхий ба удирдлагын зардалд ажиллагчдын цалингийн, нийгмийн даатгал шимтгэлийн, албан татвар, төлбөр, хураамжийн, томилолтын, бичиг хэргийн, шуудан холбооны, мэргэжлийн үйлчилгээний, сургалтын, сонин сэтгүүл захиалгын, даатгалын, цахилгаан, ус, дулаан зэрэг ашиглалтын, засварын, элэгдэл хорогдлын, түрээсийн, харуул хамгааллын, цэвэрлэгээ үйлчилгээний, тээврийн, шатахууны, хүлээн авалтын, зар сурталчилгааны зардлууд хамрагдах бөгөөд борлуулалт маркетингийн болон ерөнхий ба удирдлагын гэж ангилан санхүүгийн байдлын тайланд харуулна.

Үндсэн бус үйл ажиллагааны зардал, гарз гэдэг нь компанийн хоёрдогч буюу туслах ажиллагааны үр дүн болон гарсан зардал буюу гарз юм. Эдгээрийг ихэвчлэн холбогдох орлогыг хассан цэвэр дүнгээр тайлагнана. Үйлдвэрлэлийн бус туслах нэгжүүдийн үйл ажиллагааны алдагдал, үндсэн хөрөнгө, материалыг ашиглалтаас хассаны болон борлуулалтын алдагдал, элдэв хүү, торгууль, гадаад валютын ханшийн зөрүүгийн алдагдал, үнэт цаасны арилжааны болон үнийн бууралтын алдагдал зэрэг алдагдлууд хамаарагдана.

2. Хэмжилт хүлээн зөвшөөрөлт

Зардлыг жэнхэнэ гарсан хэмжээгээр хэмжинэ.

3.Бүртгэл

А. Нөхөн төлбөр

Нөхөн төлбөр олгосон үед:

Дт Нөхөн төлбөр

Кт Мөнгөн хөрөнгө

Давхар даатгалын нөхөн төлбөр орж ирсэн болон авахаар тооцоолсон тохиолдолд:

Дт Мөнгөн хөрөнгө/Авлага/

Кт Давхар даатгалын нөхөн төлбөр

Б. Даатгалын гэрээний цэвэр зардал

Даатгалын төлөөлөгчийн шимтгэл, даатгалын зуучлагчийн төлбөрийн тайлант хугацаанд зардлаар хүлээн зөвшөөрөгдөх хэсэг хамаарна.

Даатгалын төлөөлөгчийн шимтгэл, даатгалын зуучлагчийн төлбөрийг төлсөн үед урьдчилж төлсөн зардлаар хүлээн зөвшөөрч, холбогдох хураамжийг орлогоор хүлээн зөвшөөрсөн хувь хэмжээгээр зардлаар хүлээн зөвшөөрнө.

Даатгалын гэрээний төлбөрийг төлсөн үед:

Дт Урьдчилж төлсөн зардал- Даатгалын гэрээний зардал

Кт Мөнгө

Холбогдох хураамжийн орлогын орлогоор хүлээн зөвшөөрөлттэй уялдуулан даатгалын гэрээний зардлыг зардлаар хүлээн зөвшөөрсөн үед:

Дт Даатгалын гэрээний зардал

Кт Урьдчилж төлсөн зардал- Даатгалын гэрээний зардал

В. Ерөнхий удирдлага болон борлуулалт, маркетингийн ажиллагааны зардал

Ажиллагсдын тооцоолсон цалингийн зардлын хэмжээгээр:

Дт Цалингийн зардал

Кт Цалингийн өглөг

Элэгдлийн зардлын тооцсон хэмжээгээр:

Дт Элэгдлийн зардал

Кт Хуримтлагдсан элэгдэл

Хэрэглэсэн бичиг хэрэг, түлш шатахуун, хангамжийн бусад материалын хэмжээгээр:

Дт Бичиг хэргийн зардал

Дт Түлш шатахууны зардал

Дт Бусад хангамжийн материалын зардал

Кт Материал/Мөнгө/Дансны өглөг

Хэрэглэсэн цахилгаан, халаалт, уур ус буюу ашиглалтын зардлын ерөнхий үйл ажиллагаанд хуваарилагдан ногдох хэмжээгээр өглөг болгон тооцож, дараах бичилт хийнэ:

- Дт Ашиглалтын зардал
- Кт Дансны өглөг

Барилга байгууламжид хийгдсэн капиталчлагдаагүй зардлын дүнгээр:

- Дт Засварын зардал
- Кт Цалингийн өглөг
- Кт Бараа материал
- Кт Дансны өглөг
- Кт Мөнгө

Хуулийн болон бусад мэргэжлийн байгууллагаар үйлчлүүлсний хөлс, гадны үйлчилгээний зардлын дүнгээр:

- Дт Гадны үйлчилгээний зардал
- Кт Дансны өглөг/Мөнгө

Албан томилолтын зардлын ерөнхий үйл ажиллагаанд ногдох дүнгээр:

- Дт Албан томилолтын зардал
- Кт Мөнгө
- Кт Ажиллагсадтай хийх тооцооны данс

Эдгээр зардлын ангилал нь аливаа аж ахуйн нэгжийн хувьд нийтлэг ангилал юм. Үйл ажиллагааны онцлогоос хамааран өөр бусад зардлын ангилал байж болно. Зардлын ангиллын мөн чанар нь тухайн төрлийн зардал уг бизнесийн ажиллагаанд хир зэрэг ач холбогдолтойгоос шалтгаална. Үүнээс гадна зардлуудыг тодорхой нэгжүүдээр ангилан бүртгэж болно.

Үндсэн бус үйл ажиллагааны зардал ба гарзын бүртгэл

Аж ахуйн нэгж, байгууллагын хоёрдогч буюу туслах ажиллагааны үр дүн болох гарсан зардал буюу гарзыг ерөнхийдөө холбогдох орлогыг хассан цэвэр дүнгээр харуулна.

Гадаад валютын ханшийн хэлбэлзлийн бодит алдагдлын дүнгээр:

- Дт Валютын ханшийн зөрүүгийн бодит алдагдал
- Кт Гадаад валютын данс/Дансны авлага

Гадаад валютын ханшийн хэлбэлзлийн бодит бус алдагдлын дүнгээр:

- Дт Валютын ханшийн зөрүүгийн бодит бус алдагдал
- Кт Гадаад валютын данс/Дансны авлага

Үндсэн хөрөнгө борлуулсны алдагдал:

- Дт Үндсэн хөрөнгө ашиглалтаас хассаны/борлуулсны алдагдал
- Кт Үндсэн хөрөнгө

Г.3. ОРЛОГО, ЗАРЛАГЫН НЭГДСЭН ДАНСНЫ БҮРТГЭЛ

Тайлангийн хугацааны эцэст орлого, зарлагын дансдын үлдэгдлийг орлого, зарлагын нэгдсэн дансанд хааж, үр дүнг тооцон тайлант үеийн ашиг дансанд хаалтын бичилт хийнэ.

Орлогын дансдын хаалт:

Дт Орлогын дансад

Кт Орлого, зарлагын нэгдсэн данс

Зардлын дансдыг хааж:

Дт Орлого, зарлагын нэгдсэн данс

Кт Зардлын дансад

Орлого, зарлагын нэгдсэн дансны зөрүүгээр тайлангийн үеийн ашиг, алдагдлыг тодорхойлох бөгөөд:

Ашигтай бол:

Дт Орлого, зарлагын нэгдсэн данс

Кт Тайлант үеийн ашиг

Алдагдалтай бол:

Дт Тайлант үеийн алдагдал/ ашиг/

Кт Орлого, зарлагын нэгдсэн данс гэж бүртгэнэ.